

19 NOV 2010

891.85
7-69

№ 90

ՀՐԱՏԱՐԱՆԻԹԻՒՆ ԵՂՐԻՒՐ-ՏԱՐԱՆԻ

№ 90

ST. PRZYBYSZEWSKI

== ՁԻԻՆ ==

ՍՏ. ՊԵՐԱԸՇԵՆԻՍԿԻ

= SNIEG =

= Դ ռ ա մ ա =

IV ԱՐԱՐԻԱԾՈՎ

===== Թարգմ. =====

ՋԱԼԸՆ ՏԵՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԳԻՆՆ Է 40 ԿՈՊ.

Թ Ի Ը Ի Ս

Տպարան «Հ Ե Ր Մ Է Ս», Գրաձևկայա փող., 6. Հեռախոս 566

1911

891.85

7-72 up

ST. PRZYBYSZEWSKI

== ՁԻԻՆ ==

ՍՏ. ՊԵՐԲԵՆԻՍԿԻ

== SNIEG ==

== Դրամ ==

IV արարածոյ

Թարգմ.

ՋԱՆԱԼ ՏԵՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԹԻՖԼԻՍ

Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» Գրաձեղայն փող., 6. Հեռախոս 566

1911

1002
5792

22 JUL 2013

16062

Настоящая пьеса подь заглавіемъ „СНѢГЪ“ перев.
Дж. Теръ-Григорьяна, разрѣшена *Намѣстникомъ Его*
Императорскаго Величества на Кавказѣ для пред-
ставленія на сценахъ края. (Отзывъ канцеляріи за
№ 21693).

25-го Октября 1911 г. гор. Тифлисъ.

Ն Ի Է Ր

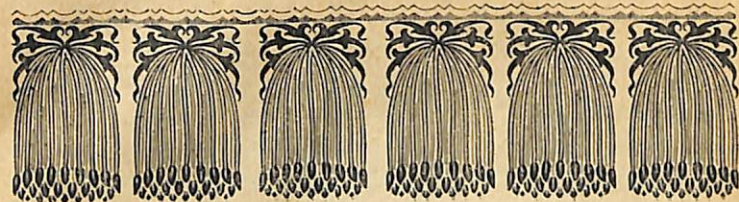
Մ Ե Ր Տ Ա Ղ Ա Ն Դ Ա Խ Ո Ր

Վ Ի Պ Ը Ս Ը Ն Ե Ի Դ Ի Ը Մ Ը Տ Ո Ր Գ

Շ Ի Ր Վ Ա Ն Ջ Ա Դ Է Ի Ն

Նրա զրական զործունէութեան

30-ամեայ յօրեկանի առիթով

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

Թ ա դ է ու ռ

Ք ռ օ ն կ ա

Նրա ամուսինը

Ե լ ա

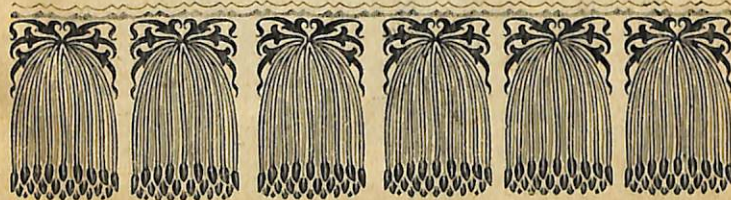
Բրօնկայի բնկերունին

Կ ա գ ի լ ի ռ

Թաղէուշի եղբայրը

Մ ա կ ռ ի ն ա

Ս ալ ա ս աւ ու ռ

Սա. Պշիբըշկակու ՁիինՆ նորագոյն ժամանակներ
ի ամենայայտնի պիէսներից մէկն է:

Նա իր մէջ պարունակում է համաշխարհային թա-
խիծի սիմվոլ, որ մահւան հետ միասին անցնում է
տարակուսած մարդկութեան վրայով հաղորդելով նրան
ոյժ, բայց միևնոյն ժամանակ և թուլութիւն:

Մարդկային հպարտ սիրտը քարանում է այնպէս,
ինչպէս երկիրը ցրտաշունչ հողմերից դառնում է սա-
ռած դիակ: Եւ ինչպէս վերջնիս համար ձիւնի հաստ
շերտ է պէտք, որ դիակը նորից կենդանանայ և կեան-
քի բողբոջներ տայ, այնպէս էլ քարացած սրտի հա-
մար հարկաւոր է Բրօնկայի նման մաքուր ու քնքոյշ
էակ,— ջերմութիւն տւող և երկիրը համբուրող ձիւնի
նման մաքուր ու ճերմակ, անմեղ Բրօնկայի նման,
որին այնքան բանաստեղծական ստօրֆներ է նւիրել
Պշիբըշկակին:

ՁիինՆ, ինչպէս մի դրամատիքական սագա, ստեղ-
ծագործական ալիքների վրայ դուրս է բերում Նրքաւ-
ցած ու քաղաքակիրթ մարդկութիւնը և տալիս է
խորաթափանց պատկերներ, որոնք կամ սլանում են
դէպի բարձր ու վսեմ գագաթները, կամ գահավիժ-
ւում են դէպի խաւար անդունդները... Իսկ Պշիբըշկ-
ակու համեմատութիւնները՝ կիսաձայները, կիսախօս-
քերը... Այո, ՁիինՆի հեղինակը մէկն է այն երջանիկ-
ներից, որոնք գերում են հոգեկան տրամադրութիւն-
ների ամբողջ գամման արտայայտող հազազիւտ ձայ-
ների, բառերին:

ՁիինՆ վերապրելը և ամբողջովին զգալը ինքն-
ըստ ինքեան դժւար խնդիր է. բայց աւելի ևս դժւար
է արտայայտել պիէսի հիմնական գաղափարը թէ ամ-
բողջովին և թէ առանձին մանրամասնութիւններով:
Ահա այդ պատճառով ՁիինՆի վերարտադրումը և ար-
ժանաւոր կերպով ներկայացնելը կարելի է համարել
արւեստագիտական մի ահագին միսիա:

I ԱՐԱՐԻԱԾ

Բեմը ներկայացնում է շքեղ կերպով սարքած սեղանատուն. բարձր պատուհանների և ձմեռային ջերմանոցի ապակիների միջով երևում են մերկ եղեամնապատ ծառեր և ձեան հիւսեր: Մի անկիւնում վաղեմի բուխարի, մօտը սոճի փայտի կտորներ, որ կազմիւրը ըսպէ առ ըսպէ ներդրային շարժումով զըյոււմ է կրակի մէջ: Բրօնկան պատուհանի մօտ անհանգիստ կերպով նայում է ձիւնախառն բուք-բօրանին:

1 ԵՐԵՒՈՅԹ

Կազմիր եւ Բրօնկա

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ինչի՞ դու այդպէս անհանգստանում ես: Երեւայութիւն մի անի: Ինչի՞ց ես վախենում:

ԲՐՕՆԿԱ. Ա՛խ, Տէր-Աստուած, Կազեա, չե՞ս տեսնում ինչպիսի թիփի է: Համարեա ամբողջ օրը թափում է հա թափում, ամբողջ հիւսեր է կազմել: Իսկ բաղաքից դուրս ճանապարհի շուրջը մի քանի վերստ տարածութեան վրայ ծառ չըկայ ամենեկին: Եթէ յանկարծ կառապանը ճանապարհը կորցնէ, սահնակը շրջի ու փոսն ընկնէ...

ԿԱԶԻՄԻՐ (ընդհատելով): Դրանից ի՞նչ: Թաղէ-ուշը կընկնի փափուկ ձիւնի վրայ—ուրիշ ոչինչ:

ԲՐՕՆԿԱ. Օ՛հ, ի՞նչ անպիտանն ես!..

ԿԱԶԻՄԻՐ. Դէ, մի բարկանաւ: Զարմանալի երկխաներ էք երկուսդ էլ: Ձեր յարաբերութիւնները շատ անընական են: Արդէն մի տարի է, որ ամուսնացած էք, բայց այնպիսի քնքշութիւններ էք անում, որ կարծեա երէկ էք ծանօթացել:

ԲՐՕՆԿԱ. Հէնց այդ է գեղեցկացնում մեր կեանքը:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ի հարկէ, ի հարկէ: Հապա խոստովանիր, սիրելի Բրօնկա, քանի՞ սիրահարական նամակ ես ստացել քո Թաղեայից նրա մի շաբաթայ բացակայութեան ընթացքում:

ԲՐՕՆԿԱ. Ա՛խ, եթէ գիտենայիր, ինչպիսի քաղցր նամակ է գրել նա ինձ, ի՞նչպէս սիրում եմ ես նրա նամակները! Ոչ ոք չի կարող այդպիսի սքանչելի տողեր գրել!

ԿԱԶԻՄԻՐ. Բանը խօսքերի մէջ չէ: Բայց Թաղէ-ուշը իսկ որ սիրում է քեզ: (Մտախոհ): Այո, շատ սիրում է: Ես նախանձում եմ ձեր երջանկութեանը: (Փոքր ընդմիջումից յետոյ): Ձեզ մօտ ես բոլորովին կըհաւիմ: Ես աւելի ու աւելի՝ յաճախ երազում եմ մի իգիւլի սիրւած ու սիրող կնոջ հետ, որի մօտ ես կաբողանայի աշխատել: Ուժասպառ արին ինձ այդ մըշտական թափառումները մէկ տեղից՝ միւսը: Ձե՞ որ այդ բոլորը յիմարութիւն է: Արախտական տպաւորութիւններ, թանգարաններ, կրկէսներ, Իտալիա, Պարիզ—այդ

բոլորը յիմարութիւն է, յիմարութիւն, միայն ձանձրոյթ է պատճառում: Ամեն տեղ միեւնոյնն է, և մարդ պարզապէս քար է գալիս անկիւնից անկիւն՝ հողու մէջ կրելով միեւնոյն մշտական անձկութիւնը...

ԲՐՕՆԿԱ. Կազեա, Կազեա, ինչպէս տխուր ես դու! Այդպիսի անսահման անձկութիւն ես դեռ չեմ տեսել!

ԿԱԶԻՄԻՐ. Այո, այո:

ԲՐՕՆԿԱ. Այ, եթէ, Կազեա, դու սիրահարուէիր:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Չըլինի, թէ քեզ վրայ: Ասենք, ես դրանից շատ հեռու էլ չեմ:

ԲՐՕՆԿԱ. (Կատակով): Յիմար, ինչ կանէիր դու այնպիսի մի սովորական, հասարակ աղջկայ հետ, ինչպիսին ես էի: Այդպիսի հասարակ աղջիկները քեզ յարմար չեն:

ԿԱԶԻՄԻՐ. (Հեգնութեամբ): Ընդհակառակը՝ ինձ յարմար է հէնց այդպիսին: Ինձ զգեսքերի եւ այդ յիմար ու պարզապէս սիրամարգները՝ իրանց խառնածքի և փոքրիկ կրքերի անարեւատ խաղով համեմատ չար ոգիներէ դերում. ես զգեի եմ այդ ներշնչող հրեշտակներից, որոնք մարդու սիրտն են խառնում. ես զգեի եմ այդ ջաղուներէց, որոնք ճաղատ լեռան վրայ դատողութիւն են տալիս գիտութեան և հասարակական դործունէութեան մասին: Օ՛, հաւատա՛, ես սարսափելի յոգնել եմ այդ էպիպսիխիզիսներից, տղամարդու հողու այդ մեծ ու փոքր նմանութիւններից: (Ծակատը շփելով եւ փայտի ճիւղերը նետադօրէն նետելով բոխարու մէջ՝ ման է գալիս սենեակում): Այո, ինձ հարկաւոր է հէնց այդպիսի պարզ ու հասարակ, մաքուր և անարատ աղջիկ. այո... ամբողջ երեկոները կարճել նրա հետ միասին բուխարու առաջ, չար ու բարին չիմացող այդպիսի մի աղջկայ հետ, որի համար օտար լինի ամեն մի սկզբունք, տեսութիւն և բարոյագիտութիւն, ամեն մի իզմ, միայն թէ նա ամբողջովին լինի մի սիրտ, մաքուր ու ջերմագին սիրտ! Օ՛, այն ժամանակ կանհետանայ թէ անձկութիւն և թէ յիմարութիւն:

ԲՐՕՆԿԱ. Օ՛, որքան դու սխալում ես! Երկու օր քեզ կըզբաղեցնէր այդպիսի հասարակ աղջիկը, իսկ յետոյ... թէ ինչ—ինքդ ասա:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Դու այդպէս ես կարծում: Բայց տարօրինակ չէ, որ այդպիսի հասարակ աղջկայ հետ, ինչպիսին դու քեզ համարում ես, ամբողջ օրեր խօսում եմ սրտագին, բաժանում եմ մտքերս և մի րոպէ անգամ ձանձրոյթ չեմ զգում. ընդհակառակը՝ երբեք ես չեմ անցկացրել այնպիսի լաւ ու հաճելի օրեր, ինչպէս այստեղ, եղբօրս տանը, քեզ հետ միասին: (Աշխոյժ կատակով): Գիտե՞ս, Բրօնկա, ես պիտի լուրջ սիրահարեմ քեզ վրայ:

ԲՐՕՆԿԱ. (Նոյն տոնով): Եթէ այդ բոլորը դու չասէիր այդպիսի տխուր եղանակով և եթէ այդ միեւնոյն միջոցին չըմտածէիր բոլորովին այլ բաների մասին, ես կարող էի կասկածել, թէ ուզում ես թեթեւ փլերա սկսել ինձ հետ...

ԿԱԶԻՄԻՐ. (Ժիծաղելով): Թէկուզ այդպէս լինի, իմ չքնաղ belle soeur: Փոխադարձ յուզմունքի այդպիսի անմեղ խաղը կարող է շատ հաճելի և հետաքրքրական լինել: Դա միեւնոյն է, թէ մարդ մի բաժակ հրեղէն ամօնտիլիադօ խմէ:

ԲՐՕՆԿԱ. Ես ծարուութիւն չեմ զգում դէպի այդ հրեղէն ամօնտիլիադօն: (Յրաժ մտքով): Բայց ինչի՞ թաղէուշը այսքան երկար ուշացաւ: Ասում եմ քեզ, Կազեա, կառապանը, երեւի, սահնակը շրջել ու փոսի մէջ է գցել:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Այդպէս անհամբեր մի լինի, ճանապարհը ծանր է, ձիւնը՝ խոր, ձիերին հօ չըպիտի ճաքցնեն:

ԲՐՕՆԿԱ. Ասենք որ այդպէս: Բայց և այնպէս, Կազեա, դու քո մեղամաղձառութեամբ և ցրտաշունչ տխրութեամբ այնպէս փչացնում ես մարդու տրամադրութիւնը, այնպէս ճնշում ես, որ... (Լնդհատում է):

ԿԱԶԻՄԻՐ. Յետոյ ի՞նչ, ի՞նչ...

ԲՐՕՆԿԱ. Որ քիչ է մնում վազեմ ու արթնացնեմ Եւային... Չեմ հասկանում, թէ ինչի՞ նա միշտ քնում է:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Բայց կարելի է քնած չէ:

ԲՐՕՆԿԱ. Այդ դէպքում, նշանակում է, նա խուսափում է մեզանից:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ո՛չ, նա զգում է, որ՝ առանց իրան՝ մեզ համար աւելի լաւ է:

ԲՐՕՆԿԱ. Անպիտան! Նա միշտ եղել է իմ ամենամօտ և ամենաանկեղծ բարեկամը: Դու չես կարող երևակայել, թէ ինչպէս բախտաւոր եմ զգում ինձ, որ նա, վերջապէս, եկել է մեզ մօտ. երկու տարի էր, որ չէի տեսել: Բայց դիտե՛ս, Կազեա, նա բոլորովին փոխւել է: Ես չըզիտէի, թէ մարդկային բնութիւնը կարող է կարճ միջոցում այդպէս փոխւել:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ի՞նչպէս է փոխւել:

ԲՐՕՆԿԱ. (Մի քիչ շփոթւած): Գիտե՞ս... մի ինչ որ... պանսիօներուհու ամօթխածութիւն ինձ խանգարում է այդ բանի մասին խօսել: Բայց քեզ կարելի է այդ բոլոր պատմել, դու կարծես թէ տղամարդ չես:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Արդարացի նկատողութիւն: Դէ պատմիր օր. Եւայի մասին. հետաքրքրական է:

ԲՐՕՆԿԱ. Գիտե՞ս, նա որք է և շատ հարուստ: Եւ նրա դժբախտութիւնը հէնց նրանումն է, որ կարողացել է բաւարարութիւն տալ իր ամեն մի քմահաճոյքին... Սակայն ես այդ չէի ուզում ասել: Մենք միա-

սին պանսիօնումն էինք, և մեզ կապում էր ինչ-որ տարօրինակ սէր: Նա խելագարի պէս էր սիրում ինձ, այնպէս որ նրա սէրը երբեմն ինձ համար լինում էր ծանր ու տանջալի: Նա ինձ համար կամ անվերջ բարի էր լինում, մի գառ, որի հետ ես կարող էի խաղալ, մի հնազանդ ստրկուհի, որ աչքերիս արտայայտութեամբ գուշակում էր միտքս, կամ յանկարծ նորից դառնում էր քմածին բռնակալ, նախանձայոյդ իմ ամեն մի մտքին, իմ սրտի ամեն մի բարբախումին:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Յետոյ ի՞նչ:

ԲՐՕՆԿԱ. Խնամակալը իր ամուսնու մահից յետոյ, հանեց նրան պանսիօնից, և նա այդ ժամանակից դարձաւ իր կամքի, իր կարողութեան, իր մեկամաղձութեան, կարելի է նաև անձկութեան լիակատար տիրուհին... Ահա, Կադեան, նա քեզ համար յարմար կին կըլինէր!

ԿԱԶԻՄԻՐ. Հը՛մ... Հը՛մ... Սակայն դու ոչինչ չասացիր նրանում կատարւած յանկարծակի փոփոխութեան մասին:

ԲՐՕՆԿԱ. Դէ տեսնում ես, տեսնում ես, ինչպէս ես ցրւած եմ, չեմ կարողանում մտքերս վերջացնել... (Մտածմունքի մէջն է ընկնում): Բայց և այնպէս, չը նայած նրա բոլոր օտարոտի վարձուքներին և քմահաճութիւններին՝ նա շատ ուրախ ու զարթ էր և ամեն բանի մէջ մեր ամենիս զլխաւորն էր: Ամենքին և բոլորին նա կարողանում էր խաբել, ծաղրել: Իսկ հիմա... Ես չեմ կարողանում դեռ ինքս ինձ լաւ պարզել, բայց զգում եմ, որ... տեսնում ես, Կադեա, ամաչում եմ խոստովանելու, որ մեր մէջ ինչ-որ պատուար է գոյացել... Ես չեմ կարողանում առաջայ նման ազատ վերաբերել նրան և զգում եմ ինչ-որ անբացատրելի զգացմունք, չը գիտեմ, երկիւղի, թէ՞ սարսուռի... Ախ, ինչպէս նա գեղեցիկ է: Տեսել ես, ինչպէս նա գեղեցիկ է: Տեսել ես:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Լաւ չեմ նայել մինչև հիմա:

ԲՐՕՆԿԱ. Այ մարդ, միթէ դու կոյր ես իսկապէս դու աղամարդ չես:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Դու, կարելի է, իրաւացի ես: Բայց քո հիւրը սկսում է իմ հետաքրքրութիւնը շարժել: Սակայն ինչին ես վերադրում դու այդ փոփոխութիւնը: Փշրւած սրտի, խաբւած սիրոյ...

ԲՐՕՆԿԱ. Նա... Ոչ, այդպէս չէ, սիրելի Կադեա:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ինչպէս կարելի է պնդել այդպէս համոզւած կերպով:

ԲՐՕՆԿԱ. Որովհետեւ ես ճանաչում եմ այն բոլոր երիտասարդներին, որ շրջապատում էին նրան. գիտեմ, որ նա միայն խաղում էր նրանց հետ, և միակ մարդը, որ հետաքրքրում էր նրան, Թադէուշն էր. բայց ինչ-որ բան նրանց հետու էր մղում միմեանցից:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ի՞նչպէս, Թադէուշը նրան ծանօթ էր: ԲՐՕՆԿԱ. Ի հարկէ, աւելի վաղ, քան թէ՛ ինձ: ԿԱԶԻՄԻՐ. (Աշխոյժ կատակով): Եւ նրանք չը սիրահարեցին միմեանց վրայ:

ԲՐՕՆԿԱ. (Յետ քաշելով, կարծես ինչ-որ անախորժ ընկից խայծւած): Դու կարծում ես, թէ այն ժամանակ այսպէս անկեղծ և սրտազին կը հրաւիրէի նրան մեզ մօտ, եթէ լիովին հաւատացած չըլինէի, որ նրանք օտար են եղել միմեանց համար:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Երևի այդպէս է. չէ՞ որ ես լաւ ծանօթ չեմ կնոջ սրտի հետ:

ԲՐՕՆԿԱ. Ես միայն վախենում եմ անախորժութիւն պատճառել Թադէուշին նրանով, որ՝ առանց իր գիտութեան՝ ես Եւային հրաւիրել եմ մեզ մօտ այսպէս անսպասելի կերպով: Գուցէ նա կուզէր իր վերադարձից յետոյ գէթ մի քանի օր միայն մեզ հետ լինել: Ինձ համար նա քրոջից էլ թանկ է, ես նրան չափից դուրս սիրում եմ, բայց Թադէուշի համար նա օտար է:

(Բակից լսում է սահմակի զանգակների ձայնը):

ԲՐՕՆԿԱ. (ցնծազին աղաղակով). Թադեան գալիս է, Թադեան գալիս է: Օհ, վերջապէս! (Դուրս է վազում ձախ դռնով):

2 ԵՐԵԻՈՅԹ

ԿԱԶԻՄԻՐ. (Նստած է եւ վշտազին նայում է Բրօնկայի յետեւից՝ բեխը նետարդօքն ուրերելով եւ բուխարու մէջ ճիւղեր գցելով: Ապա յետ ու առաջ է գնում սենեակի մէջ: Կանգ է առնում, գլուխը ձեռքերի մէջ առնում եւ շնչալով ասում). Այո, ուշ է, չափազանց ուշ է!

(Նստում, գլանակը վառում է, անտարբեր, մտախոհ: Նախասենեակից լսում է Բրօնկայի ձայնը. «Իմ թանկագին Թադեա, իմ Թադեա»! Կազիմիրը յանկարծ ցնցում է:—Թադէուշի ձայնը. «Ախ, ինչպէս կարօտել եմ քեզ»! Կազիմիրի դէմքին նկատում է հիւանդագին ու անախորժ ժպիտ):

3 ԵՐԵԻՈՅԹ

ԲՐՕՆԿԱ. Արի, արի, իմ սիրելի, ի՞նչպէս դու ստուել ես—արի բուխարու մօտ, տաքացիր:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Բայց ես բոլորովին ցուրտ չեմ ըզգում, իմ թանկագին: (Բարեւում է Կազիմիրին): Հը՛, սիրելի Կադեան, լմա ես պահպանել իմ տունը: Բրօնկայի գլուխը չեմ լցրել քո գրոյցներով մետաֆիզիկայի և արեւստի մասին:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Այստեղ ես աշխատում էի Բրօնկային ընտելացնել այն մտքի հետ, թէ այլևս չըպիտի բաժանւում ձեզանից:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Ուրեմն այստեղ լաւ է քեզ համար: **ԲՐՕՆԿԱ.** Դէ, արբի, Թադեա, արբի բուխարու մօտ, դու բոլորովին սառել ես:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Շատ շնորհակալ եմ քո բուխարոյց, բայց այսպիսի ցրտից յետոյ՝ ես աւելի շուտ մի որևէ բան կուտէի, շատ քաղցած եմ:

ԲՐՕՆԿԱ. Լաւ, լաւ, այս բոպէիս: (Դուրս է վազում):

4 ԵՐԵՒՈՅԹ

ԹԱԴԵՈՒՇ. (Ուրախ ու երջանիկ): Հիմա որ, կազեա, ես գտայ երջանկութիւն ու հանգիստ: Երբէք ես չեմ համարձակել նոյն իսկ մտածելու. այսպիսի դրախտի մասին: Մինչև Բրօնկայի հետ պատահելը ես կարծում էի, թէ արդէն կորցրել եմ իմ բոլոր կենսական ուժերը. սիրտս չորացել էր տաշեղի պէս, հոգիս տանջւել էր, և մեր ցեղական սարսափելի անձկութիւնը արդէն սկսել էր համակել ինձ իր մղձաւանջով:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Դիտեմ, զիտեմ, թէ որքան սարսափելի և անյուսալի դրութեան մէջ էիր գտնւում դու այն ժամանակ: Քո ամեն մի նամակը սարսափով էի բանում՝ վախենալով, թէ կը պատահեմ այսպիսի բառերի. «Մնաս բարով, սիրելի եղբայր, տխրութիւնը կրծելով մաշեց ինձ, և ես պատրաստուում եմ փոխադրւելու յաւիտենականութեան ծոցը»: Իսկապէս այդ բանը չէր, որ վախեցնում էր ինձ, չէ՞ որ անձկութիւնից ազատւելու միակ միջոցը այդ է. բայց և այնպէս անախորժ է այդպիսի նամակ ստանալը հարազատ եղբորից... (Յանկարծօրէն): Բայց ասա ինձ, ինչի՞ դու, որին ես յիշում եմ միշտ ուժեղ, կայտառ, կենսութեան յանկարծ ընկար այդ սարսափելի հոգեկան գժտութեան ճնշման տակ... իմ բանը ջոկ է, ես հէնց մանկութիւնից թթւած ու լալկան էի, իսկ դու, դու:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Երկար կըլինէր պատմել, դու էլ կը ձանձրանայիր լսելու այն դժոխային տանջանքների մասին, որոնց ես ենթակայ էի: Ես վաղուց փրկած կը լինէի, եթէ չը հանդիպէի Բրօնկային:

ԿԱԶԻՄԻՐ (Կարծես պատահմամբ, միամտութեամբ): Արդեօք կին չէ՞ եղիլ դրա պատճառը:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Եւ այո՛, և ոչ... Միթէ ես գիտեմ: Մի անբացատրելի տխրութիւն, ում համար և ինչի՞ համար—չը գիտեմ:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Այն կինը չար կամ թեթեւ վարքի տէ՞ր էր, արդեօք:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Ո՛չ, ընդհակառակը: Նա միայն աղբիւր ընդունակութիւնն էր կորցրել: Նա կեղեքում էր թէ իրան և թէ ուրիշներին: Նրան տիրել էր ոչնչացնելու մի ինչ-որ խելացիոր ծարաւ... Ա՛խ, սրբան ես տանջւում էի!

ԿԱԶԻՄԻՐ. Յետոյ... Ինչպէս եղաւ:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Յետոյ... Հըմ... Նա ուզում էր ստընկուհի լինել, այն ինչ պիտի տիրապետէր: Ես շատ էի վախենում նրան կորցնելուց և նաճել չէի կարողանում: Եւ ես արհամարհում էի ինքս ինձ, ատում էի թէ նրան և թէ ինձ: Բոլորը իզուր:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Յետոյ...

ԹԱԴԵՈՒՇ. Վերջացաւ տխուր հէքեաթը:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Եւ այն ժամանակից այլևս նրան չեմ պատահել:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Վերջին տեղեկութիւնը իր մասիննա ինձ հասցրել է հարսանիքի օրը: Ես նրանից ստացայ մի այնպիսի անկեղծ և սրտազին նամակ, որ մոռացայ առաջւայ բոլոր վերաւորանքները:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Բայց, կարելի է, դա եղիլ է միայն կանացի չար և վրիժառու նենգութիւն:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Օ՛, ո՛չ! Նա Բրօնկայի ընկերուհին էր, բուն կերպով սիրում էր նրան և իսկապէս ուրախ էր, որ Բրօնկան ամուսնանում է մի մարդու հետ, որին նա, ինչպէս ինքը գրում էր, ամենալաւ դէպքում պիտի դժբախտացնէր:

ԿԱԶԻՄԻՐ. (Ըննդունական ձեւով): Եւ դու նրան այլևս չեմ տեսել:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Ո՛չ:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Եւ երբէք նրա մասին չեմ մտածում:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Ո՛չ: Իմ սրտում և գլխում տեղ կայ միայն Բրօնկայի համար:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Իսկ եթէ նրան յանկարծակի պատահէիր:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Եթէ պատահէի: Ո՛չ... Նա ինձ վրայ ամենափոքր տպաւորութիւն անգամ չէր անի: Դէպի նա ունեցած սէրս վաղուց մոխիր է դարձել... Իսկապէս չըզիտեմ էլ, թէ նա սէր էր արդեօք: Գուցէ նա խայթւած ինքնասիրութիւն էր մի մարդու, որ մինչև այդ ժամանակ իր առաջ ոչ մի արգելքը չը գիտէր և կատաղում էր, որ անկարող է տիրապետել իր ցանկացած կնոջը: Աւելացրու դրա վրայ նաև ամօթի զգացմունքը, անվստահութիւնը, չըբաւարարւած ցանկութիւնները և դու կունենաս իմ հոգեկան դրութեան ճշգրիտ պատկերը: (Վեր է կենում եւ ման է զայլիս սննեակում): Եթէ պատահէի... անսպասելի կերպով... հըմ... կարելի է այնտեղ, հոգուս խորքում, որ և է բան ցնցէր...

ԿԱԶԻՄԻՐ. Դու, կարծես, շատ էլ վստահ չես քեզ վրայ:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Եթէ Բրօնկան ինձ հետ չըլինէր, ես իմ ուժեղ, եռանդուն բնաւորութեամբ չէի կարող ինձ լաւ զգալ միջնադարեան ցրտաշունչ և մռայլ պատերի

մէջ, որտեղ միայն նա կարողանում էր ապրել: Գիշերը աշտեղ սարսափելի էր լինում: Այնտեղ ապաստանում էին ուրախանքներ, մղձաւանջներ: Եռանդն հալում էր, ինչպէս մոմը կրակի վրայ: Եւ մի ինչ-որ անիծւած մեղամաղձութիւն լափում էր իմ ոսկորների ծուծը: Բայց նայիր. իմ ճակատը ստեղծւած է արեգակի ճառագայթների համար. իմ ձեռքերը ստեղծւած են, եթէ պէտք լինի, մարտնչելու: (Ուղղում է հումկու ու կորովի. յանկարծ քարծր ծիծաղով սկսում է ծափահարել): Հէյ, հէյ, Բրօնկա, հէյ, Բրօնկա:

ԲՐՕՆԿԱ. (Բեմի յետեւից). Այս բոլորիս, այս բոլորիս!

ԿԱԶԻՄԻՐ. Բայց դու որտեղ ծանօթացար Բրօնկայի հետ:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Մեր քեռու մօտ: Ես նրան պատահեցի անտառում, ձի հեծած. նրա ձին ինչ-որ բանից խրտնել էր ու սլացել: Նայում ու զարմանում եմ այդպիսի խելացնոր ձիաբշուի վրայ. յետոյ հասկացայ, որ ամազօնը չէր ուզում այդպիսի արշաւանք, թէև արիւրաբար մտնում էր ձիու վրայ! Թէ ինչպէս ձիուն կանգնեցրի, այդ ես էլ չըզիտեմ: Այդ արկածից յետոյ ես հիւանդացայ, մօտ երկու շաբաթ անկողնուսն էի, բայց դրա փոխարէն Բրօնկային ձեռք բերի և հանգստութիւն ու երջանկութիւն գտայ:

ԿԱԶԻՄԻՐ (հեղինական ժպտով): Հետաքրքրական արկած է:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Այո, հետաքրքրական է: Այնքան հետաքրքրական, որ մինչև այդ ժամանակ, երբ այդպիսի արկածների մասին կարդում էի վէպերում, — իսկ վէպեր երբեմն կարդում էի ձանձրութիւնից — երբեք չէի կարող կարծել, որ նման դէպքեր կարող են կեանքի մէջ էլ պատահել:

5 ԵՐԵՒՈՅԹ

Ներս է վազում Բրօնկան, իսկ նրա յետեւից սպասաւորը՝ ձեռքին մատուցարան, որի վրայ տեղաւորւած են կերակուրներ եւ խմիչքների շիշեր:

ԲՐՕՆԿԱ. (Գուրգուրանքով հպելով Թադէուշին շոյում է նրա նրբար): Ո՛րքան դու անհամբեր ես: Չէ՞ որ ուզում էի ինքս անձամբ այդ բոլորը պատրաստել քեզ համար:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Բայց ինչի՞ աշակէս շատ:

ԲՐՕՆԿԱ. Մինչև ընթերցել դեռ շատ ժամանակ կայ, կեր, կեր:

ԹԱԴԵՈՒՇ. (Օղի է լցնում ու խմում՝ երեսը դարձնելով դէպի Կազեմիւրը. ապա սկսում է ուտել եւ խօսել՝ ծամելով): Այ թէ բուք ու բօրան է, ոչինչ չի երևում, ձեռն հիւսը մինչև գօտին է հասնում:

ԲՐՕՆԿԱ. Ա՛խ, ինչպէս անհանդիստ էի քո մասին:

ԿԱԶԻՄԻՐ (կատակով): Օ՛հ, սրան թւում էր, թէ դու սարսափելի տանջանքներ ես կրում շրջւած սահնակի տակ:

ԹԱԴԵՈՒՇ (զրկելով Բրօնկայի զուլսը): Օ՛հ, դու անուղղելի երեխայ, մի քայլ անգամ չի կարելի քեզանից հեռանալ:

ԲՐՕՆԿԱ. Որովհետեւ գիտեմ, որ ինձ մօտ քեզ հետ ոչ մի վատ բան չի կարող պատահել:

ԹԱԴԵՈՒՇ (յանկարծ վեր ցատկելով տեղից): Ջարմանալի բան. իմ յիշողութիւնը հաւի յիշողութիւնից էլ կարճացել է: Իսկոյն կը վերադառնամ, իսկոյն: (Գնում է դէպի դուրը):

ԲՐՕՆԿԱ. Ո՛ւր ես գնում:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Իսկոյն, իսկոյն, սիրելիս! Սա մի սիւրպրիզ է: (Անհետանում է նախասենեակում):

(Բեմի ետեւից լսում է Թադէուշի ձայնը. «Պաւլը!»: Պաւլը!):

6. ԵՐԵՒՈՅԹ

ԲՐՕՆԿԱ (մանկական ուրախութեամբ): Երեւի, էլի որեւէ մի անսպասելի թանկագին ընծայ է! Ես, ճշմարիտն ասած, պիտի բարկանամ նրա վրայ. ես աւելի քան պէտք է ունիմ թաւիշ, մետաքս ու թանկագին գործածքների, որ նա առատօրէն թափում է իմ շուրջը:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Նա քեզ սիրում է, իսկ սիրող տղամարդու համար մեծ բաւակալութիւն է անակնկալ կերպով ընծաներ տալը. բայց դու էլ, Բրօնկա, նրան սիւրպրիզ ես արել: Ես միայն մտածում եմ, թէ նրան դուր կը գնայ արդեօք, քո սիւրպրիզը: Թադէուշը հիմա այնպէս երջանիկ է, իսկ երկու հոգու փոխադարձ երջանկութիւնը նախանձայնոյդ ու եսական է լինում: Երբեմն հէնց ինքս վախենում եմ ձեզ խանդարել, ուր մնաց մի կին, որը, ինչպէս դու ասում ես, բոլորովին օտար է Թադէուշի համար...

ԲՐՕՆԿԱ (եռանդով): Ո՛չ... ոչ... ի հարկէ ոչ: Հէնց դրա մէջ է կայանում մեր կանացի ամբողջ խորամանկութիւնը. եթէ կինը ուզում է տղամարդուն աւելի ամուր կապել իր հետ, ժամանակ առ ժամանակ նրան հեռացնում է իրանից, լիակատար ազատութիւն է տալիս նրան: Ո՛չ, ես չեմ սխալւել, չեմ: Մենք Եւրոպի հետ կը զբաղենք ընթերցանութեամբ, խաղերով, իսկ նա թող որսի գնայ, այցելէ հարկաններին, սակարկէ հրէաների հետ հացի՝ գների մասին և կարօտած վերադառնայ ինձ մօտ:

ԿԱԶԻՄԻՐ (տխրագին հեղինակութեամբ): Ես չէի կարծում, որ դու այդպիսի նուրբ քաղաքագէտ ես:

ԲՐՕՆԿԱ (ծիծաղելով): Սա ոչ թէ քաղաքակա-
նութիւն է, այլ մեր մայրերի և տատերի փորձն է:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Լաւ, լաւ. ես միայն վախենում եմ
թէ մի գուցէ Թադէուշի այսօրւայ տրամադրութիւնը
փշանայ որեւէ բանով: Ես այնպէս սիրում եմ տեսնել
նրանում՝ իր վրայ վստահ մարդու՝ այդ ոյժը և հաւա-
սարակչութիւնը, որ նա ձեռք է բերել քո շնորհիւ:

ԲՐՕՆԿԱ: Թադէուշի վերաբերմամբ մի վախե-
նայ: Միայն դո՛ւ այս ամբողջ երեկոն այդպէս մի ման-
գայ մօայլ դէմքով և իմ տրամադրութիւնն էլ մի
փշացնի: Շուտով ներդրութիւն խնդրիր ու ձեռս համ-
բուրիր:

ԿԱԶԻՄԻՐ (ընկնում է նրա ձեռքերը եւ չընամ-
բուրելով՝ նստում է նրա աջքերին):

ԲՐՕՆԿԱ: Դա ի՞նչ է նշանակում:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Ո՛չինչ, ես միայն քո բարի, նազելի,
տաքուկ ու մանկական ձեռքը բռնելու պերճանքն եմ
թոյլ տալիս ինձ: Կարծես ինչոր բան հալւում է իմ
սրտի մօտ: (Համբուրում է նրա ձեռքը):

ԲՐՕՆԿԱ (նրա վրայ երկար հայեացք ձգելով):
Դու, Կադեա, յիշաւի այնպէս տխուր ու յոգնած ես
երեւում:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Միշտ այդպէս է լինում, եթէ մարդ
Թադէուշի պէս բազմաւոր չի լինում ծնւած:

7. ԵՐԵԻՈՅԹ

Ներս է մտնում Թադէուշը եւ թանկագին մետաքսեայ
շալը փռում Բրօնկայի ոտների տակ:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Այս շալը ես մտադիր էի փոխել քո
ճանապարհին, սահնակից մինչև շէմքը, երբ մի քանի
ընդէ առաջ դուրս վազեցիր ինձ դիմաւորելու. բայց
յիմարի պէս այս հրաշալի գործւածքը կոխել էի սահ-
նակի նստարանի տակը ու մոռացել:

ԲՐՕՆԿԱ (փարւելով նրա պարանոցին): Իմ ոս-
կեայ, իմ սիրելի, իմ անուղղելի վատնող!

ԿԱԶԻՄԻՐ (մի ընդէի չափ նայում է նրանց
վրայ, ապա վեր է կենում): Ձեզ թողնեմ այստեղ
ձեր երջանկութեամբ միասին ու գնամ այդ ժամանա-
կամիջոցում մի զոյգ նամակներ գրելու: (Բրօնկային):
Իսկ ընթերցի ժամանակ, այդ խորհրդաւոր հանգիստին,
կընթանայեմ ֆրակով ներկայանալու:

ԲՐՕՆԿԱ: Ի հարկէ. միթէ կըհամարձակէիր ու-
րիշ կերպ երեւալ իմ աչքին!

ԿԱԶԻՄԻՐ: Ուրեմն ց'տեսութիւն! (Գնում է դէպի
դուռը. մի ընդէ կանգ է առնում պատուհանի մօտ):
Օ՛հ, երբ պէտք է այս ձիւնը դադարէ! (Դիմելով Թա-
դէուշին): Ո՛րքան երջանիկ ես, Թադէուշ, որ այս ձիւ-

նը չի կարողանում ձնշել, մօայլեցնել քո հոգին:
Դուրս է գնում):

8. ԵՐԵԻՈՅԹ

ԲՐՕՆԿԱ (նայելով Կազիմիրի յետեւից): Ի՞նչ է
պատահել Կադեայի հետ: Նա այնպէս տարօրինակ կեր-
պով տխուր ու մտախոհ է:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Դու նրա ներկայութեամբ լաւ չես
զգում քեզ: Դու դեռ չես ընտելացել նրան:

ԲՐՕՆԿԱ: Ընդհակառակը՝ ես ինձ լաւ եմ զգում
նրա մօտ: Նա ներգործում է, ինչպէս աշնանային ոչ
պայծառ, բայց շոյող արեգակ: Ժամանակը նրա հետ,
թէ և մի քիչ տխուր, բայց լաւ ու հանգիստ է անցնում:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Այո, դա ճշմարիտ է: Դէպի կորուստ
է գնում մեր տոհմը: Ես ու նա վերջին թոյլ ըողբովն
ենք մեր երբեմնի ամուր ու հզօր տոհմական ծառի
հինաւուրց բնի վրայ:

ԲՐՕՆԿԱ: Ի դէմս Կազիմիրի ձեր տոհմը դէպի
կորուստ է գնում, բայց քեզանով՝ ոչ: Ախ ինչպէս
զուհեւ հուժկու ու հզօր ես, ինչպիսի՜ երջանկութիւն և
ոյժ է արտայայտում քո դէմքը!

ԹԱԴԵՈՒՇ (զրկում է նրան, տանում բուխարու
մօտ եւ նստեցնում իր մօտը): Այդ քո սէրը, քո սէրն
է ինձ այսպիսի ոյժ և զօրութիւն տալի:

ԲՐՕՆԿԱ: Իսկ քո աչքերը կամ բոցավառ ու գոլի-
մած ածուխի են նմանում— կարծես դու ուղում ես ամ-
բողջ աշխարհը ընդգրկել. կամ շոյիչ ու բարի (նրա
զուխը սեղմում է կրծքին եւ աչքերից համբուրում),
որ ես կարողանամ համբուրել նրանց, համբուրել ան-
վերջ ու անհաշիւ:

ԹԱԴԵՈՒՇ (զուխը դնում է նրա կրծքին): Դու
իմ միակ երջանկութիւնն ես, ինչպէս սիրում եմ քո
այդ դեղեցիկ սէրը:

ԲՐՕՆԿԱ (խաղաղով նրա մազերի հետ): Ախ,
ինչպիսի՜ հրաշալի ու քնքոյշ մազեր ունիս: Ինձ այն-
պէս է թւում, թէ ես դիպչում եմ ոչ թէ մազերի, այլ
ինչոր անսահման փափուկ ու թաւ խոտի... Գիտե՞ս,
իմ հօր տան առաջը գտնող ծաղկանոցում այդպիսի
շքեղ ու թաւ խոտ կայ, դու չես հաւատալ, թէ ինչպի-
սի բաւականութիւն, ինչպիսի՜ պերճանք էր ինձ հա-
մար թաւալել նրա մէջ... Ահա այդպէս կըցանկայի
ընկղմել նաև քո մազերի մէջ: (Համբուրում է նրա
մազերը):

ԹԱԴԵՈՒՇ: Բայց յիշում ես, ինչպէս ձիւ խորտ-
նել էր քո հեծած ժամանակ:

ԲՐՕՆԿԱ: Օ՛ դա մի մահացու սարսափ էր! Ես
գիտակցութիւնս կորցրել էի, բայց միևնույն ժամանակ

որպիսի բաւականութիւն էի ստանում, որ սլանում եմ այդպիսի հօր, անդուստ, հպարտ և գեղեցիկ կենդանու վրայ:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Իսկ յիշում ես, որ ես քեզ գրկեցի անա այսպէս ու կրծքիս սեղմած ման էի ածում սենեակի միջով: (Նրան դնում է իր ծնկների վրայ. Բրօնկան՝ նստած Թադէուշի ծնկներին՝ փարտում է նրա պարանոցին):

ԲՐՕՆԿԱ: Իմ անգուգական! Ասում եմ, սովորութիւն կայ, որ ջանել աղջիկը եկեղեցու սեղանի առաջ, պսակելու ժամանակ, պիտի լայ, բայց ես չըլացի. ես ուզում էի ձշալ երջանկութիւնից և հրճանքից, ձշալ ուրախութիւնից, որ շուտով, շուտով մի գոյգ կատաղի ձիեր կը սլացնեն մեզ սահնակի մէջ դէպի քո տունը:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Յիշում ես դու այն յունւարեան պարզ գիշերը. ասողերը շողում էին, սառած ձիւնը պիծին էր տալիս, իսկ փրփուրով ծածկւած ձիերը, կարծես թէ առած, սլանում էին (Աւելի ու աւելի ամուր է գրկում նրան):

ԲՐՕՆԿԱ: Ո՛հ, սեղմիր ինձ կրծքիդ, անպէս, ինչպէս այն ժամանակ, երբ դու ինձ ամբողջովին փաթաթել էիր քո գայլենի մուշտակի մէջ: (Յանկարծ յետ է քաշում նրանից): Բայց ասա, ինչի, երբ մօտեցանք տանը, քո աչքերի մէջ փայլեց այնպիսի պողպատեայ դժնդակ հայեացք:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Ես խաչ էի դնում իմ անցեալի վրայ:

ԲՐՕՆԿԱ: Ինչպիսի անցեալ ես ունեցել դու:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Ինչպիսի անցեալ... Օ՛, տխուր եմ հարուստ անցեալ... Տանջանքների և ցաւերի մի ամբողջ գողգոթա, ներքին պայքարի մի ամբողջ գեհն, խռովայոյզ անկում, յուսահատութիւն, ատելութիւն դէպի ինքս ինձ և դէպի ողջ աշխարհը...

ԲՐՕՆԿԱ: Դու սիրահարուէ՞լ ես երբեք:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Միթէ ես գիտեմ, սէր էր նա արդեօք... Կարելի է ինձ միայն թւում էր, թէ ես սիրում եմ. ես չեմ ուզում տեսականօրէն վերլուծել, թէ ի՞նչը սէր է և ի՞նչը սէր չէ. բայց ինձ թւում է թէ սիրոյ մէջ պէտք է հպարտութիւն լինի, արքայական վստահութիւն դէպի ինքն իրան և դէպի այն անձը, որին սիրում ես. իսկ այդ վստահութիւնը ես միայն քեզանով ձեռք բերի:

ԲՐՕՆԿԱ: (շոյնով նրան): Թադէան, անկեղծ եղի՛ր. ես այսօր Կազիմիրի հետ երկար խօսեցել իմ Եւայի մասին:

ԹԱԴԵՈՒՇ: (զարմացած, թեթեւակի յօնքերը կիտելով): Եւայի՞ մասին:

ԲՐՕՆԿԱ: Այո, Եւայի մասին. ինչի՞ աղպէս յօնքերդ կախեցիր, իմ հրամանատար:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Ո՛հ, ես միայն յիշեցի, որ մեր հարսանիքից յետոյ, մեր ամուսնական կեանքի հէնց առաջին օրերում, դու ուզում էիր նրա մօտ պարծենալ մեր երջանկութեամբ. իսկ ես ոչինչ չեմ ուզում, միայն ապրել քեզ հետ, միմիայն քեզ հետ, որովհետեւ սիրոյ երջանկութիւնը արտասովոր զգայուն է, և նրան կարող է խանգարել որեւէ չնչին, աննշան բան...

ԲՐՕՆԿԱ: (վախեցած): Ի՞նչ բան:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Հանգիստ ու տխուր Կազիմիրը, ինչպէս դու ձիւտ նկատեցիր, աշնան արեգակի նման մեղմ ու լաւ է ազդում. իսկ նա նման է ըստ երևոյթի միայն հանգած հրաբուխի, որից սակայն իւրաքանչիւր րոպէ կարող է լաւայ դուրս ժայթքել...

ԲՐՕՆԿԱ: Ո՞րտեղից ես դու նրան այդպէս լաւ ճանաչում:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Ո՞րտեղից: Դու գիտես, որ ես նրան յաճախ պատահել եմ, և նա ինձ հետաքրքրել է, ինչպէս Կազիմիրին՝ որեւէ մի նոր պատկեր կամ հասարակածային որեւէ բոյսի, ծաղկի կամ կենդանու տեսակը:

ԲՐՕՆԿԱ: (երկշոտութեամբ եւ վախեցած): Թադէա, Թադէա:

ԹԱԴԵՈՒՇ: (սպառնալով): Բայց ի՞նչ կայ, իմ մանուկ, ի՞նչ:

ԲՐՕՆԿԱ: Գիտեմ դու, ես լսել եմ, որ սէրը թուլանում է մշտապէս մօտիկ լինելուց և անբաժան հաղորդութիւն ունենալուց, որ հարկաւոր է ժամանակաւոր անջատում, հարկաւոր է երբեմնակի միմեանց ազատութիւն տալ, որ սէրը թարմանայ, և նրա յարատեւութիւնը պահպանելի, որ սիրողները՝ կարօտելով միմեանց՝ նորից փափագեն մօտենալու... Չը գիտեմ, թէ ի՞նչը ինձ դրդեց այսպէս մտածելու, բայց ես կը ցանկայի, որ դու որսի գնայիր, այցելէիր հարեաններդ... Միեւնոյն ժամանակ ես չէի կարող ամբողջ օրերով մենակ նստել ու սպասել քեզ:

9 ԵՐԵՒՈՅԹ

Դուան վարագոյրը յետ է քաշում, եւ կողքի սենեակի շէմքում երեւում է Եւան, որը խիստ զովատ ու թագարած տխրութեամբ նայում է Թադէուշին ու Բրօնկային: Որոնք նստած լինելով բուխարու մօտ՝ չեն տեսնում նրան:

ԲՐՕՆԿԱ: Իրաւացի՞ եմ, Թադէ: Ասա այդպէս է:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Բայց սիրելի մանուկ, ի՞նչ տեղից եմ այդպիսի մտքեր գալիս քո գլուխը: Մարդ կարող է մի տարւայ ամուսնութիւնից յետոյ կնոջը աւելի սիրել ու աւելի կարօտել, քան ես:

ԲՐՕՆԿԱ. Թաղէ, քո նամակները, քո սէր շնչող, թանկագին նամակները... իսկ վերջինը, որ այնքան գեղեցիկ է, ես դեռ կրում եմ կրծքիս վրայ (կօրսածի ծոցից հանում է նամակը եւ ջերմագին համընդունում):

ԵՒԱ. (մի րոպէով ծածկում է ձմեռային պարտէզ ներկայացնող կից սենեակի դռան վարագոյրի յետեւը, այնտեղ անցողարժ է անում նեարդային անհանգստութեամբ: Յանկարծ խօսում է): Ես ձայներ եմ լսում սենեակում. ձեր գորգերը չափազանց փափուկ են, և դուք չէք լսում իմ քայլերը...

ԹԱԴԵՈՒՇ (վեր ցատկելով տեղից): Ի՞նչ է այս.

ԵՒԱ. Կարելի է ներս գալ:

ԲՐՕՆԿԱ. Թաղեա, ինչ պատահեց քեզ: (Ներկար հայկացք ձգելով նրա վրայ՝ գնում է դէպի դուռը): Ներս արի, ներս արի, Եւա, ներս արի... Ախ, ինչպէս Թաղէուշը պիտի ուրախանայ, որ եկել ես! (Հայնքացում է դռան վարագոյրը. Թաղէուշը այնպէս է նայում, կարծես քնի մէջ լինի. Եւան ներս է գալիս եւ միաժամանակ իջնում է վարագոյրը):

II ԱՐԱՐԻԱԾ.

Նոյն սենեակը, Ձմեռային երեկոյթի մթնշաղ: Գուրսը, պատուհանի միւս կողմը, պեծին է տալիս ձիւնի ձերմակ սփռոցը, բուխարու մէջը կրակ: Բնմը մի րոպէի չափ դատարկ է: Մի րոպէից յետոյ ներս են մտնում Թաղէուշն ու Եւան:

1 ԵՐԵՒՈՅԹ

ԵՒԱ. (մօտ է վազում բուխարուն եւ տաքացնում է ձեռքերը): Օհ, ինչպէս մըսում եմ, ինչպէս ցուրտ է. իսկ ինձ թւում էր, թէ ձեզ մօտ կը տաքանամ:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Դու ոչ մի տեղ չես տաքանալ:

ԵՒԱ. Ինչպէս: Ես հենց դրա համար եմ եկել, որ ձեր երջանկութեան ճառագայթներով տաքացնեմ իմ սիրտը:

ԹԱԴԵՈՒՇ (հեզմօրէն): Նախ քան տաքացնելը՝ պէտք է ունենալ այն ինչ որ ուզում ես տաքացնել:

ԵՒԱ. (երկարացնելով): Հնա:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Ի հարկէ: Սակայն թողնենք այդ բանը: Մեր դրօսանքի ընթացքում (նայելով ժամացոյցին), ամբողջ երեք ժամ, կարծեմ մենք բաւական հաճոյախոսութիւններ արինք միմեանց. ժամանակ է խօսակցութիւնը փոխելու. աւելի լաւ է ուրիշ բանի մասին սկսենք խօսել:

ԵՒԱ. Դու սկսիր... Բայց սկզբից առն թող կրակ վառեն... Մթնշաղը, բուխարու մեղմագձոտ կրա-

կը... Պեծին տեղ ձիւնի փայլը պատուհանի առաջ, փափուկ գորգերը, վարագոյրները... հա...հա... այդ բոլորը անվտանգ չէ... այդ բոլորը յուզում, ցանկութիւններ է արթնացնում... (մտախոհ նայում է շուրջը): Դու ի՞նքե՞ս ես դարձարել այս սենեակը:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Ես ինքս:

ԵՒԱ. Պարզ հաշիւ տալով ինքդ քեզ:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Պարզ:

ԵՒԱ. Բայց դիտես, որ քո բնակարանը իմի պատճէնն է:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Դիտեմ:

ԵՒԱ. Ինչի՞ համար ես այդպէս արել:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Ինքս ինձ փորձելու համար, որ համոզեմ, թէ արդէն հանգստացել եմ, մոռացել իմ մէջ այն մղձաւանջը:

ԵՒԱ. (ծաղրով): Եւ հենց դրա համար էլ քո աշխատելու սենեակում կախել ես իմ նկարած և քեզ ընծայած պատկերը:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Դու եղբիւս իմ սենեակում:

ԵՒԱ. Քո եկած օրւայ ամբողջ նախորդ գիշերը:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Ի՞նչ էիր անում այնտեղ:

ԵՒԱ. Ի՞նչ էի անում... Ես երջանիկ էի քո դէպի ինձ ունեցած սիրով և անձկութեամբ:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Այս անգամ դու շատ սխալւում ես:

ԵՒԱ. Ո՛հ, ո՛չ ես չեմ սխալւում: Քո աշխատելու սենեակը աւելի նման է տաճարի, որտեղ դու ամբողջ ժամերով անջատւում ես քո երջանկութիւնից, քո տաքուկ անկիւնից, Բրոնկայի մարջան շրթունքներից, որ այնտեղ սիրտդ կեղեքես, տխրես նրա համար, որը քեզ հրաշալի բերկրանք է պատճառում. բոլոր ուժերով ցանկաս նրան, որը բորբոքում է քո արիւնը: Օ՛հ, ցանկալու տխրիլ, տխրիլ...

ԹԱԴԵՈՒՇ. Ինչի՞ համար:

ԵՒԱ. Նրա համար, որը քեզ պատճառում է ցաւ և չըբաւարարած ցանկութիւն: Դու ծնւել ես մարտնչելու, դու մի ժամանակ երազում էիր առաջնորդ լինելու, նոր աշխարհներ ստեղծելու. կանգ առնելու միայն նրա համար, որ դիակների և ծխացող աւերակների մէջ՝ գլխիցդ վերցնելով սաղաւարտդ՝ քրտինքդ սըրբես բորբոքած ճակատիցդ... Քեզ համար չեն այս տաքուկ անկիւնները, փափուկ գորգերը, ախորժիկի բուխարիները. դրանք քո եղբօր համար են, որի հոգին արդէն այրւել, մոխիր է դարձել...

ԹԱԴԵՈՒՇ. (ըջօրէն նայելով նրան): Ամենից առաջ ասն ինչի՞ համար ես եկել: Կարծում եմ, որ դու այնպիսի չար նպատակ չես ունենալ, որ փշրես երկուսիս երջանկութիւնը և յատկապէս այն մարդու բաղդը,

որին դու միանգամ արդէն քիչ էր մնացել կորստեան մատնէիր:

ԵՒԱ. (թեթեւամիտ կերպով ծիծաղելով): Քիչ էր մնացել! Ինչպէս ամոսուում եմ, որ այնպէս շուտով քեզ բաց թողի ձեռիցս:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Ոչ թէ դու բաց թողիր, այլ ես ինքս դուրս պրծայ:

ԵՒԱ. (մտախոհ կերպով անշարժ նայում է կրակին): Այո, ձիշտ է: Ես այն ժամանակ դարձացայ քո կամքի վրայ և սիրեցի քեզ...

ԹԱԴԵՈՒՇ (հեզմտութեամբ ժպտալով): Գիտեմ, գիտեմ: Բայց սպասիր, դու միշտ ընդհատում ես ինձ: Պատասխանիր, վերջապէս, իմ հարցին, ինչի՞ ես դու եկել:

ԵՒԱ: Մի՞թէ դու չը գիտես, որ Բրօնկան է թախանձագին խնդրել, որ դամ: Նա նոյն իսկ մի անմեղ սուտ էր հնարել, որ ինձ քաշէ, բերէ այստեղ. գրել էր, թէ հիւանդ է:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Դու չը պիտի գայիր:

ԵՒԱ. (զարմացած): Բայց ինչի՞ Զէ՞ որ դու միշտ կանչում էիր ինձ, միշտ ինձ համար էիր տխրում!

ԹԱԴԵՈՒՇ: Ես տխրել եմ քեզ համար, կանչել եմ քեզ: Ես բոլորովին մոռացել եմ քո մասին:

ԵՒԱ. (տխրութեամբ), Դու ինձ չես մոռացել: Քո ամբողջ տունը ինձանով է շնչում: Հէնց որ ես քո տան շէմքը անցայ, ինձ թւաց, թէ սա իմ տունն է, որ ես անբաժան թագաւորում եմ նրանում, որ ես միայնակ ինձանով ամբողջովին լցնում եմ նրան:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Հա... հա... դու այդպէս ես մտածում՝ հիմնելով կարասիքի վրայ: Ես քեզ աւելին կասեմ. ես դիտմամբ աշխատել եմ նմանեցնել քո սենեակներին. գիտեմ, երբ արեցողը, օրինակ, օդի խլմեղու սովորութիւնը թողնում է և ուզում է փորձել, իմանալ, թէ իսկապէս նա այդ սովորութիւնը թողել է, թէ ոչ, նա՞ չը նայած իր զգանքին՝ ժամանակ-ժամանակ խմում է մի կամ երկու բաժակ: Եթէ դրանից յետոյ չը ցանկայ մի ամբողջ շիշ խմել, կը նշանակէ, որ նա ազատել է իր լծից: Հասկանում ես, դիտմամբ եմ այդպէս արել, որ ամեն բան քեզ յիշեցնէ:

ԵՒԱ. (չարախիղճ կերպով): Եւ սակայն...

ԹԱԴԵՈՒՇ: Եւ սակայն ես քո մասին ամենեւին չեմ մտածել, նոյն իսկ երազի մէջ չեմ տեսել:

ԵՒԱ. (փայտի կտորները ձգելով կրակի մէջ, կարծես չը լսելով Թադեոշի խօսքերը): Դու տանջւել ես, խղճուկս: Քո հոգու մէջ երեւի պայքարի և զստութեան սարսափելի քաօս է տիրում! Ունենալ երջանիկ լինելու բոլոր իրաւունքները, լինել հարուստ, ունենալ ան ընդմեջ, ինչ որ ցանկանում ես, միևնոյն ժա-

մանակ սիրող ու սիրւած կին... բայց դու իսկապէս սիրում ես նրան: Կարելի է դա միայն կարճատե հանգիստ է պայքարի, ցաւի ու տանջանքի ճանապարհին, և դու դիակներին ու ծխացող աւերակների մէջ վերցնում ես ռազմական սաղաւարտդ, որ սրբես քրտնած, բորբոքւած ձակատդ...

ԹԱԴԵՈՒՇ (հեզմտաբար): Մի ժամանակ ինձ զբաղեցնում էինք աշխարհութիւնները, իսկ հիմա նրանք այլևս ոչինչ չեն ասում ինձ:

ԵՒԱ. (Մշտադրով թիւն չը դարձնելով նրա խօսքերին): Դու երջանիկ ես միայն այն պատճառով, որ հանգստանալով դալարագեղ հովտում՝ կարող ես յետոյ գրոհ տալ ու լեռները նւաճել... (նորից մտախոհ դառնում է դէպի բուխարին): Ա՛խ, ինչպէս այն ժամանակ ես քեզ կը սիրէի:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Լսիր, Եւա, դու պիտի հեռանաս իմ տանից: Թողնենք անխարկներն ու կիսատ-պոտտ խօսքերը, թողնենք այդ խաղը: Դու գիտես, թէ ինչպէս ես սիրում էի քեզ, — ձիւնը, ճերմակ ու թաւ ձիւնը ծածկել է բոլոր յիշողութիւններս, ամեն մի ցաւ, պայքար ու տանջանք. բայց եթէ ձիւնը հալւի...

ԵՒԱ: Յետոյ, այն ժամանակ ինչ կը լինի:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Այն ժամանակ շատ վատ կը լինի:

ԵՒԱ. Ո՞ւմ համար:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Թէ քեզ համար և թէ ինձ համար, բայց ամենից շուտ Բրօնկայի համար:

ԵՒԱ. (շփելով իր ճակատը): Բրօնկայի համար... Բրօնկայի համար... Այս, ես նրան շատ սիրում եմ... (մի ակնթարթ ընդմիջումից յետոյ): Բրօնկան շատ դժբաղդ կը լինի:

ԹԱԴԵՈՒՇ: (Մօտ է գնում եւ նստում է նրա մօտ): Լսիր, միայն լաւ լսիր ու աշխատիր հասկանալ, ինչ որ պիտի ասեմ քեզ. դու սովորութիւն ունիս ձեռքներու, իբրեւ թէ չես լսում, բայց հիմա բարի եղիր, թող քո այդ գեղեցիկ սովորութիւնը, որովհետեւ կատակ անելու տեղը չէ:

ԵՒԱ. (անտարբեր): Լսում եմ և կաշխատեմ հասկանալ:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Խոստովանում եմ ամբողջ սրտով, որ ես իսկապէս յուզւած եմ. աւելին կասեմ — ես յաճախ մըտածել եմ քո մասին տենչանք եմ զգացել ան տանջանքների համար, որ դու պատճառել ես ինձ. բայց յիմա թող ինձ հանգիստ: Ես Բրօնկային եմ սիրում. ես Բրօնկայի հետ կը մնամ:

ԵՒԱ: Կը մնաս ու այդպիսով կը տանջես նրան: Քո սրտի վէրքերը նորից բացւել են, և դու թիթեռի նման թռչում ես գէպի կրակը. հէնց այն բոլորից, երբ իմ ձայնը լսեցիր այս վարագոյրի հետեւից, մի ակն-

Թարթում փլեց ան խաղաթղթի ամրոցը, որ այնպիսի դժարութեամբ և համբերութեամբ դու կառուցել էիր և անւանել սեպհական երջանկութիւն: (Հեզնակաւն): Հա... հա... դու ինձ չես կարող խաբել: Քեզ համար նեղ է այս հանգիստ ու տաքուկ անկիւնը, դու ձգտում ես արգելքներ ու նախապաշարութիւններ խորտակելու, նոր աշխարհներ նւաճելու: Դու վերջինն ես Կոնկիստադորները*) մեծ ու գեղեցիկ սերնդից, որոնց համար նեղ է եղել այն յիմար անկիւնը, որ յայտնի է Եւրոպա անունով:

ԹԱԴԵՈՒՇ (կծու կերպով): Դեղեցիկ երազներ նոր աշխարհներ նւաճելու մասին, որոնց համար պէտք է մորթոտել անմեղ ու յիմար ոչխարների ամբողջ հօտեր...

ԵՒԱ: Այդ չեմ ասում: Ամենից առաջ պէտք է ծովը սանձահարել, լեռները ճեղքել. պէտք է անցնել բոլոր տանջանքների և բաւականութիւնների հնոցով, որ քո հայեացքի առաջ նոր աշխարհ բացւի: Իսկ եթէ մի այդպիսի Կոնկիստադոր իր երկաթէ գարշապարով պատահմամբ ձմէլ օրը է մի ծաղիկ, դրանից ի՞նչ... Ներկարացնելով, կարծես ծուլութեամբ): Ի՞նչ նշանակութիւն ունի՝ թէկուզ մի գեղեցիկ անտառ կտրտել, միայն թէ հայեացքը զւարճացնել նոր, չըտեսնւած հրաշքով:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Եւ յետոյ ի՞նչ, յետոյ...

ԵՒԱ: Մի շտապիր... մի շտապիր... (յանկարծակի ծիծաղում է): Հա... հա... Ինչպէս եռում է քո մէջ Կոնկիստադորների տաք ու կատաղի արիւնը. (նայում է նրա վրայ եւ նորից ձայնը ցածացնում, կարծես թուլանալով): Բայց նախ պէտք է ծովը սանձահարել, լեռները ճեղքել, երկաթէ գարշապարով ծաղիկը ձմել...

ԹԱԴԵՈՒՇ: Դու Բրօնկային ես ակնարկում:

ԵՒԱ (խառնիջով լուրջեամբ խառնում է կրակը եւ վառելիք է գցում):

ԹԱԴԵՈՒՇ (խորհրդաւոր կերպով): Բրօնկային...

ԵՒԱ (անտարբեր): Դու գուշակեցիր:

(Ընդմիջում, որի ընթացքում Թադէուշ յուզած ման է զալիս սենեակում):

*) Կոնկիստադորներ—իսկապէս նւաճողներ: Այդ անունով էին յայտնի Մալանական աւանտիւրիստները, որոնք Կոլոմբոսի գիւտից յետոյ գնացել էին Ամերիկա եւ մի շարք պետութիւններ (Մեքսիկայ, Պերու եւ այլն) հիմնել: Ամերիկայի նւաճումը նրանց ձեռքով, որի ժամանակ գաղանկութիւններ էին տեղի ունենում և ոչնչացնւում էին տեղական ցեղերը (ացտէկները, ինկերը եւ այլն), ներկայացնում է մարդկային պատմութեան ամենամոռայն էջերից մէկը:

ԹԱԴԵՈՒՇ (մ'օտենալով նրան): Եւա, խնդրում եմ քեզ, աղաչում եմ, թող մեզ հանգիստ:

ԵՒԱ: Բայց չէ՞ որ դու այլևս հանգստութիւն չես ունենալ:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Գիտեմ, դիտեմ արդէն այդ բանը: Բայց Բրօնկան գոնէ հանգիստ կը լինի:

ԵՒԱ: Միթէ, Թադէուշ, դու կոյր ես, որ չես տեսնում քո շուրջը կատարող բաները: Միթէ դու չընկատեցիր, թէ ինչպէս անհանգիստ հայեացքով նա հետևում էր քեզ, ինչպէս նրա աչքերը, վախեցրած ծիծեռնակների նման, սահում էին մեր վրայով... Օ՛, ես նրան շատ սիրում եմ... Միթէ դու չէիր տեսնում նրա անբնական նեարդայնութիւնը, նրա անարեւատ ձևացնելը, որով իւրաքանչիւր բոպէ դիմում էր Կադիմիրին, կարծես նրա օգնութիւնն էր որոնում...

(Ընդախնայում. Թադէուշը շարունակ մ'ան է զալիս սենեակում՝ յետ ու առաջ):

ԹԱԴԵՈՒՇ: Հը՛մ... Այդպէս ուրեմն դու հպմողած ես, որ ես ստեղծւած եմ նոր աշխարհներ նւաճելու: Ինչի՞ համար:

ԵՒԱ: Որ կեանքը գեղեցկացնես և ինքդ լինես գեղեցիկ:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Իսկ եթէ չըկարողանամ նւաճել:

ԵՒԱ: Այն ժամանակ պայքարի մէջ ընկիր, մեռիր—դրանում էլ կայ իր տեսակի գեղեցկութիւն:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Իսկ եթէ այդ բոլորը ուժերի դատարկ վատնում է: Անմիտ ոչնչացումն է՝ իրա և բոլոր շրջապատողներին:

ԵՒԱ: Դրանում էլ կայ գեղեցկութիւն: Տանջւող ու յուզւող, ձգտող ու ծարաւի մարդը, դէպի ուր էլ լինի, ինչի էլ որ լինի, թէկուզ նպատակին էլ չըհասնի,—միշտ էլ գեղեցիկ է:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Իսկ եթէ նա ծարաւի է միայն հանգստութեան, խաղաղ անկիւնի, տաք բուխարի:

ԵՒԱ: Դրանք Կադիմիրի համար են:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Իսկ ինձ համար:

ԵՒԱ: (Նայում է նրան երկար հայեացքով եւ քրմծիծաղ է տալիս): Քեզ համար:—Ես, միայն ես—մենակ ես:

ԹԱԴԵՈՒՇ: (Կանգ է առնում՝ նրա առաջ եւ իօտում է ճնշւած ձայնով):

Բայց ինչի, ինչի՞ դու այն ժամանակ յետ մղեցիր ինձ, երբ ես բոլորը դրի քո ոտների առաջ, երբ ես կարող էի քեզ հետ և քո շնորհիւ նւաճել այն նոր աշխարհները, որոնց մասին դու հիմա թօսում ես: Ինչի՞ դու մեծեցիր, յետ մղեցիր ինձ:

ԵՒԱ: Որովհետեւ դու չըկարողացար տիրել ինձ:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Իսկ հիմա:

ԵՒԱ: Հիմա սիրում եմ քեզ, սիրում եմ այն պատ-
ճառով, որ դու ուղեցիր ինձ մոռանալ, որ ուղեցիր կոտ-
րել քեզ. միայն ուժեղը կարող է իրան կոտրել: Սի-
րում եմ քեզ անձկութեամբ և երկիւղով, որ դու չես
ցանկալ իմը դառնալ:

ԹԱԴԵՈՒՇ: (Նետրալային կերպով ծիծաղում է),
Պէտք է լամպը վառել, Բրօնկան ամեն մի բոլոր է կարող
է ներս գալ և քո գրական զեղումները իրականութեան
տեղ ընդունելով՝ կարող է կասկածել, թէ ես քաղցր
«heures de confidence» — ներ եմ անցկացնում քեզ
հետ: (Համար վառում է, Ընդմիջում):

ԵՒԱ: (անտարբեր): Եւ դու շատ թափառեցիր եր-
կրէ երկիր:

ԹԱԴԵՈՒՇ: (Նայելով նրան զարմացած եւ նրա
տօնով—եղանակով): Երկար, համարեա երկու տարի:

ԵՒԱ: Կարծեմ, Աֆրիկայում էլ եղել ես:

ԹԱԴԵՈՒՇ: (Հեղնութեամբ): Եղել եմ: Բայց այն
ամենը, ինչ որ կարելի էր այնտեղ յայտնագործել, ար-
դէն արել է Ստենլին: Իսկ ես զարճացել եմ վագրի
որսորդութեամբ... Դու իրաւացի ես... հա... հա... հա...
Ես ստեղծեմ եմ կօնկրիստադօր լինելու: Երբ իմ աչ-
քերի առաջ վագրը յօշոտեց երկու նեղրների, ես իս-
կապէս յաղթանակ չըզգացի...

ԵՒԱ: (Կծու կերպով): Հապա ի՞նչ...

ԹԱԴԵՈՒՇ: Եւ... հասարակ միտք անցաւ գլխովս
—որ հիմա հերթը իմն է:

ԵՒԱ: (ծաղրական): Դու անգէն էիր:

ԹԱԴԵՈՒՇ: (Նրա տօնով): Հրացանիս փամփուշտ-
ները խոնաւացել էին:

ԵՒԱ: Եւ դու չըվախեցար մահից:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Ես ծարաւի էի նրան: Յօշոտեմ լի-
նել արքայ-զազանից—դա էլ նոյնպէս իր գեղեցկու-
թիւնը ունի...

ԵՒԱ: Այո, դա գեղեցիկ է... Բայց ես ձայներ եմ
լսում, Բրօնկան վերադարձել է: (Հաւում է, որ նախու-
սենեակի դուռը բացում է. Բրօնկայի եւ Կազիմիրի
բարձր խօսակցութիւնը):

2. ԵՐԵՒՈՅԹ

ԲՐՕՆԿԱՆ ԵՒ ԿԱԶԻՄԻՐԸ ՆԵՐՍՍ ԵՆ ԳԱԼԻՍ.

ԲՐՕՆԿԱ (ուրախ ձեւանալով): Ա՛խ, եթէ գիտենա-
յիք, թէ ինչպէս մենք հիանալի սահում էինք: Օ՛, այդ
պեծին տուող ձիւնը սառուցի վրայ, և լուսինը, լուսինը...

*) «Leures de confidence» — առանձնացման ժա-
մեր, դադարի ժամեր:

Ա՛խ, ինչպէս հրաշալի էր! Ձէ՛ որ ինքդ ասում էիր, Կա-
զեա, որ սքանչելի է! (Դիմելով Նային): Վաղը դու
անպատճառ պիտի գաս մեզ հետ. այդ բոլորը կարծե-
ս դիտմամբ քեզ համար է ստեղծւած. ձիւն, լուսին և
Կազեան... հա—հա—հա! Տես, ինչպէս Կազեան տխուր
է, այն ինչ՝ ես չեմ տեսել մէկին, որ կարողանար սա-
հուկով այնպէս լաւ սահել, ինչպէս նա:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Բրօնկան ըստ իր սովորութեան չա-
փաղանցացնում է: Ո՛չ մի հրաշալի բան չը կար: Լիճը
ամբողջովին չէր մաքրած. իսկ իմ սիրելի belle soeur-ը
զարճանում էր նրանով, որ մինչև ծնկները խրած
ձիւնի մէջ թափառում էր:

ԲՐՕՆԿԱ (ցրած մտքով): Ա՛խ, ինչպէս ստում
է, ինչպէս ստում է... Օ՛հ, ինչպէս դու չար ես: (Յան-
կարծակի դիմելով Թադէուշին): Թադէա, կարելի է
դժգոհ ես իմ երկար բացակայութիւնից: Բայց իմ սի-
րելի, ես գիտէի, որ դու այստեղ իմ թանկագին Ե-
ւայի հետ ես: Ես դիտմամբ ուղեցի թողնել ձեզ մի-
ասին առանձնացած, որ դէթ մի ամբողջ տարուց յե-
տոյ հանես գեղջուկի բաճկոնդ և Եւայի հետ միասին
սկսես սաւառնել այն բարձունքների վրայ, որոնք
ինձպէս խղճուկի համար չափազանց բարձր են (Գրգ-
ւելով, սեղմելով Նային): Ա՛խ, ինչպէս երջանիկ ես,
Եւա. դու բոլորովին ուրիշ տեսակի ես: Ա՛խ, ինչպէս
լաւ յիշում եմ քեզ, երբ իմ նշանելուց յետոյ զաւիտ
էի քեզ մօտ: Լսում ես, Թադէա: Սենեակը իսկ և իսկ
սրա նման էր, որտեղ հիմա մենք նստած ենք...
(Կարծես զարթնելով քնից): Եւա, տարօրինակ չէ,
որ այն սենեակը իսկ և իսկ զարդարւած էր մեր այս
սենեակի նման:

ԵՒԱ: Բայց այստեղ ի՞նչ տարօրինակութիւն կայ,
Բրօնկա, դա ուղղակի պատահականութիւն է:

ԹԱԴԵՈՒՇ (ստունութեամբ): Երեւի միևնոյն պատ-
տառ կայնոյն է զարդարել թէ պաննա Եւայի և թէ
իմ բնակարանը:

ԲՐՕՆԿԱ: Հը՛մ... կարելի է: Յիշում ես, Եւա,
ինչպէս մենք նստում էինք բուխարու առաջ: Դու աչ-
քերդ յառում էիր կրակին, իսկ ես անվերջ խօսում էի
անվերջ. չեմ յիշում նոյն իսկ, թէ ինչի՞ մասին էի
դատարկաբանում, իսկ դու այնպէս բարի էիր, այն-
պէս ներողամիտ... (փոթկում է անսպասելի ծիծա-
ղով):

ԹԱԴԵՈՒՇ (մօտենում է նրան, քնքշութեամբ):
Ի՞նչ է պատահել քեզ, իմ սիրելի մանուկ. ինչի՞ ա-
սօր դու այնպէս նետրալային ես:

ԲՐՕՆԿԱ: Գիտես, ես կուղենայի վեր սլանալ
ձախրել բարձր, ինչպէս թռչուն, բայց թեքու միայն
դիտնին են զարնւում. ես այնպէս տխուր եմ, այնպէս

փափագում եմ սաւառնել, բայց թեկնս արձձի պէս
են... (Յաւիկն): Ա՛խ, եւա, ինչպէս դու երջանիկ ես!

ԿԱԶԻՄԻՐ: Տեսնում ես, ես չէի ասում քեզ, որ
սաստիկ վարժութիւնները և սպորտը հակառողջական
են: Ես չէի խնդրում, չէի համոզում: Բայց չուզեցար
ինձ լսել, և հիմա պիտի տուժես ուսմանտիրական զբո-
սանքից:

ԲՐՕՆԿԱ (յամատութեամբ): Բոլորովին այդպէս
չէ, ի հարկէ, չէ. բաւական է, որքան նեարդային
ցնցումներից տանջւեցի. ես յիմար, քմահաճ երեխայ եմ:
(փղծկում է անսպասելի լացով եւ վազում է միւս
սենեակը: Եւան վեր ցատկերով՝ ուզում է գնալ նրա
յետեւից):

ԹԱԴԻՈՒՇ: Մնացէք այստեղ, ես մենակ նրան
շուտ կը հանդատացնեմ: (Դուրս է գնում՝ Բրօնկայի
յետեւից):

3 ԵՐԵՒՈՅԹ

ԿԱԶԻՄԻՐ (անհանգիստ): Բրօնկան, կարծեմ հի-
ւանդ է: Ամբողջ օրը նա յուզւած և անբնական կեր-
պով զրգուած է...

ԵԻԱ: Ես ինքս զարմանում եմ, ես նրան երբէք
չեմ տեսել այդպէս:

ԿԱԶԻՄԻՐ (յանկարծօրէն): Բայց դուք նկատել
էք, որ Բրօնկան այդպես փոխւել է միայն երեկւա-
նից:

ԵԻԱ: Մի քանի ըոպէ առաջ ես նոյնն էի ասում
ձեր հղբօրը:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Դուք նկատել էք նրա անհանգստու-
թիւնը երեկւայ ընթրիքի ժամանակ և այսօր ամբողջ
օրը:

ԵԻԱ: Հէնց դրա վրայ ես էլ զարմացել եմ:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Եւ դուք չէք գուշակում այդպէս յան-
կարծակի փոխւելու պատճառը:

ԵԻԱ: Ո՛չ:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Հ՛մ... Դուք նկատել էք, որ Թադէ-
ուշն էլ ինքն իրան չի պատկանում, դարձել է մտած-
կոտ, ցրւած...

ԵԻԱ: Ես ուրիշ կերպ նրան չեմ տեսել:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Բայց ես տեսել եմ. նա վերադարձել
էր ուրախ, երջանիկ, Բօնկային կարօտած: Ես վաղուց
նրան չէի տեսել այդպէս կենսաուրախ ու վստահ իր ու-
ժերին և իր երջանկութեանը:

ԵԻԱ: Դրանից ինչ:

ԿԱԶԻՄԻՐ (ուշադրութեամբ նայելով նրան): Ես
չեմ հասկանում նրա այդպիսի յանկարծակի յեղաշրջ-
ման պատճառները:

ԵԻԱ: Ինձ թւում է, թէ դուք ինձ էք վերադրում

նրանց հոգեկան տրամադրութեան այդ յանկարծակի
փոփոխութեան պատճառը:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Դուք նկատեցիք, որ այսօր Բրօն-
կան նախաճաշելու դուրս եկաւ կարմրած աչքերով:
Ես կարող եմ երդւել, որ նա ամբողջ գիշերը լացել է:

ԵԻԱ: Դուք կարծում էք, թէ այդ բանում մեղա-
ւորը ես եմ:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Ի՞նչ էք ասում. ես չեմ էլ մտածել
ձեզ որևէ բանում մեղադրելու... Այստեղ բոլորովին ու-
րիշ բան է թաղնւած... Ես չէի ցանկալի, որ դուք մի
ըոպէ անգամ կասկածէիք իմ վերաբերմամբ, որ նպա-
տակ ունիմ ձեզ հարցաքննելու: Բայց երեկւանից այս-
տեղ ամեն բան այնպէս ակնբեր և տարօրինակ կեր-
պով փոխւել է... Ես զգում եմ, որ այստեղ մի ինչոր
տխուր հանելուկ կայ, որը ես կը ցանկայի լուծել:
Գիտէ՞ք, որ ես նեարդային մարդ եմ, իսկ այդպիսի-
ները չեն կարողանում տանել ծանր մթնոլորտը փո-
թորկից առաջ:

ԵԻԱ: Ծանր մթնոլորտը փոթորկից առաջ:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Այո, այո: Ինչպէս ուզում էք, անւա-
նեցէք: Յամենայն դէպս, ինչոր բան կայ օդի մէջ, որ
Բրօնկայի տպաւորւող հոգին բնազդօրէն զգում է... Ա՛յ,
լսում էք նրա լացը:

(Հարեան սենեակից երեսում է, որ Թադէուշը
զրկում է Բրօնկային՝ հանգստացնելով նրան: Ընդ-
միջում):

ԿԱԶԻՄԻՐ: (Ականջ է դնում աւելի ու աւելի մեծ
անհանգստութեամբ):

ԵԻԱ: (Եւան արագութեամբ վեր է կենում տե-
ղից եւ նոյնպէս անհանգստութեամբ մօտ է գալիս
սենեակում):

ԿԱԶԻՄԻՐ: (Քայլելով նրա յետեւից): Դուք լը-
սում էք:

ԵԻԱ: Կամաց... կամաց...

ԿԱԶԻՄԻՐ: (Բռնում է նրա ձեռքից եւ տանում է
դէպի պատուհանը): Լինենք անկեղծ: Ես ձեզ չեմ ճա-
նաչում, բայց ինչ որ Բրօնկայից ու Թադէուշից լսել
եմ ձեր մասին, բաւական է ինձ համար, որ զաղափար
կազմեմ ձեր հոգու մասին:

ԵԻԱ: (անտարբեր): Ինձ մի տանջէք հիմա: Ես
առաջուց զիտեմ այն, ինչ որ ուզում էք ինձ ասել:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Ո՛չ, ո՛չ, դուք այդ չը զիտէք... Ես
երբէք չեմ խառնւում ուրիշի գործերի մէջ, նոյնիսկ
այնպիսի՝ ինձ համար մօտ ու թանկագին մարդկանց
գործերի մէջ, որպիսին են Բրօնկան ու Թադէուշը:

ԵԻԱ: Անկեղծ լինենք: Դուք իմացած կը լինէք,
որ ինձ ու Թադէուշին կապելիս ես եղել սերտ կա-
պեր. ես զիտեմ, որ երեք—չորս տարի առաջ նա յա-

ճախ նամակներ էր գրում ձեզ, որոնց մէջ, երևի, բաց էր անում իր սիրտը: Դուք ուրեմն գիտէք, որ նա ինձ սիրում էր: Դուք նոյնպէս գիտէք, որ այդպիսի սէրը կարելի է ձիւնով ծածկել, բայց դրանից նա աւելի խիստ կը բորբոքւի և աւելի բուռն կերպով կարտայայտուի:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Ես միևնոյն բանն էի ուզում ասել:

ԵԻԱ: Բրօնկան ձեզ պատմել է, որ պանսիօնում խելագարի պէս սիրում էի իրան, որ մենք անբաժան էինք միմեանցից: Երևի, նա բոլորը պատմել է ձեզ:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Այո, երէկ նա երկար պատմում էր դրա մասին:

ԵԻԱ: Դուք անկեղծ էք. ես էլ ձեզ հետ անկեղծ կը լինեմ: Մի երկու տարի յետոյ՝ նա ինձ մօտ եկաւ արդէն իբրեւ Թադէուշի հարսնացու, գեղեցիկ, գոհ ու երջանիկ, 6 այնպէս երջանիկ, որ թէև իմ սիրտը պատառ—պատառ էր լինում, բայց և այնպէս ես հաշտւեցի իմ մտքի հետ, որ նա պիտի դառնայ մի մարդու կին, որին ես բուռն կերպով սիրել եմ:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Դուք նրան սիրում էիք:

ԵԻԱ: Այո, երբ նա ինձ համար կորած էր... (Մի րոպէի չափ նայում են միմեանց): Իսկ հիմա դուք ուզում էք հարցնել, թէ ինչի՞ ես եկել եմ փշրելու իմ ընկերուհու երջանկութիւնը: Այնպէս չէ:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Կարելի է մի րոպէ առաջ իմ գլխում այդպիսի հարց ծագում էր, բայց հիմա նա բոլորովին անհեթեթ է: Պարզ ասած, մի առանձին սիմպատիա ես չեմ տածում դէպի ձեզ. ոչ, ոչ, ես այդ չէի ուզում ասել: Ընդհանուր գծեր մենք շատ քիչ ունենք, բայց դա չի խանգարում արդարացի լինելու դէպի ձեզ... (Յանկարծակի): Դուք միշտ տխուր էք եղել:

ԵԻԱ (զլուրդ դրած պատուհանի սպակու վրայ՝ լռում է):

ԿԱԶԻՄԻՐ: Դուք միշտ ձգտել էք այնպիսի բանի, որին գիտէիք, որ չը պիտի կարողանաք հասնել:

ԵԻԱ (դառնում է դէպի նա եւ շարունակում է լռել):

ԿԱԶԻՄԻՐ: Ձեր կեանքում դուք ուխտել էք՝ կապել ու քաշել ձեր յետևից մի մարդու, որ անշեջ անձութեամբ կուրորէն յետևի ձեզ:

ԵԻԱ (խանդավառ կերպով): Այո!

ԿԱԶԻՄԻՐ (արագութեամբ): Եւ այդ մարդը Թադէուշն է:

ԵԻԱ (ուժգին): Այո!

ԿԱԶԻՄԻՐ (արագութեամբ): Իսկ Բրօնկան:

ԵԻԱ: Լսում էք, ինչպէս նա երջանիկ ծիծաղում է հիմա... Գիտէք, արդեօք, թէ ինչ պիտի լինի յետոյ:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Ի՞նչ:

ԵԻԱ: Բրօնկան դուրս կը գայ, կը փառւի ինձ և ջերմօրէն ներողութիւն կը խնդրէ ինձանից իր վարմունքի համար: Լսէք... լուսնկայ գիշեր է—տէք մուտակս... մի քիչ զբօսնենք. կարելի է մեր սրտերի մէջ արձագանք տան աւելի ցեղակից լարեր: (Երկար նայում է նրան): Ի հարկէ, դուք չէք հրաժարուի:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Ինչից:

ԵԻԱ: Որ սիրում էք Բրօնկային:

ԿԱԶԻՄԻՐ (ուշադրութեամբ նայում է Եւային): Այո!

ԵԻԱ: Լսում էք նրա ծիծաղը, այդ սքանչելի, արծաթահնչիւն, կուսական ծիծաղը:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Գնանք, գնանք:

4 ԵՐԵՒՈՅԹ

Բրօնկան ու Թադէուշը ներս են մտնում թեանցուկ ըստ երեսոյթին ուրախ ու երջանիկ:

ԲՐՕՆԿԱ (Եւային): Սիրելի թանկագին Եւա: Դու վաղուց ինձ ճանաչում ես... Դուք բոլորդ չափազանց բարի էք եղել դէպի ինձ, դու երես ես տել ինձ քո բարութեամբ. իսկ Թադէուշը բոլորովին փշացրեց: Եւա, դու գիտե՞ս, որ ես խելագար եմ. րոպէսեր են լինում որ ես բոլորովին անընդունակ եմ լինում իմ արածների մասին հաշիւ տալու:

ԵԻԱ: Ինչի՞ այդպէս տխուր ես: Ինչի՞ համար ես ներողութիւն խնդրում ինձանից: (Շոյում է նրա երեսը): Ա՛խ, դու իմ Միմօզա: Ինչպէս դու նեարդային ես և կասկածամիտ...

ԲՐՕՆԿԱ: Երեխային կարելի է ներել, եթէ նա չի տիրում իր քմահաճոյքներին, բայց ինձ չի կարելի: (Նեարդօրէն, վառ կերպով եւ շփոթած): Գիտե՞ս, երբեմն ինձ վրայ այնպիսի ծանր մտքեր են գալիս: Ո՛չ, այդ չէ... այդ չէ... Դա էլ այնպէս է, ինչպէս այն ժամանակ... Ո՛չ թէ ես դժբաղտութիւն եմ նախազգում, այլ հեռաւոր յիշողութիւն այն տանջալի ժամերի մասին, որ ես անց եմ կացրել իմ մանկութեան ժամանակ, երբ ես ամբողջ կալածքում իդուր որոնում էի իմ քրոջը... Ես գիտէի, որ նրա հետ դժբաղտութիւն է պատահել: Զգում էի այդ, զգում: Ամբողջ անտառը տակն ու վրայ արի, վազեցի գետի ամբողջ եզերքով և վերադարձայ տուն՝ յոգնած տանջած: (Սաստկացող երկիւղով սեղմում է Եւային): Եւա, Եւա, ինձ թւում էր, թէ մէկը հասնում է ինձ, բռնում է մազերիցս... Վերանդայի առաջ ես վայր ընկայ խոտի մէջ՝ երեսս ձեռքերով ծածկած, որ չը տեսնեմ, իսկ նրանք շարունակ գալիս էին ու գալիս...

ԵՒԱ. Ո՛ւ՛:

ԲՐՕՆԿԱ: Գիւղացիները և նրանց հետ իմ դայ-
եակը. նրանք պատգարակի վրայ բերում էին իմ սի-
րելի քրոջը. նա խեղդւել էր լճակի մէջ:

ԵՒԱ. (ակամայ): Լճակի մէջ:

ԲՐՕՆԿԱ: Այո՛, այո՛, լճակի մէջ: (Թաղէուշին):
Հրամայիր, որ մեր լճակը հողով լցնեն. նա ինձ միշտ
յիշեցնում է այն լճակի սև ու խորունկ անդունդը՝ կոյր
աչքի նման...

ԹԱԴԵՈՒՇ: Հանգստացիր, Բրօնկա, հանգստացիր:
Բոլորը կանեմ, ինչ որ միայն ցանկաս: Ուղղւում եմ—
մեր շուրջը ամեն բան հողին հաւասարեցնեմ: (Յան-
կարծ բարկացած նայում է Նւային, որ Բրօնկան
յննւած լինելով նրան՝ չի նկատում): Այո՛, բոլորը կա-
նեմ. լճակները հողով կը լցնեմ, ծառերը կը կտրեմ...

ԵՒԱ: Կարելի է, բոլոր ձիւնն էլ կը հրամայէք
գետնից սրբել: Ա՛խ, մանուկներ, մանուկներ. Հիմա էլ
պան Թադէուշի հերթն է բարկանալու:

ԲՐՕՆԿԱ: Թադեա, ինչո՞վ եմ քո տրամադրութիւ-
նը փչացրել այսօր:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Մերելի Բրօնկա, դու ոչնչով չես փը-
չացրել իմ տրամադրութիւնը: Միայն ցաւում եմ, երբ
տեսնում եմ, որ դու ինձ մօտ էլ չես կարողանում մո-
ռանալ քո մանկութեան հեռաւոր տխուր յիշողու-
թիւնները:

ԵՒԱ. (շոյում է նրա երեսը): Մոռացիր, մոռա-
ցիր... Պարոններ, թողէք ինձ ու Բրօնկային այստեղ
մենակ, և նա շուտով կը հանգստանայ ինձ մօտ:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Զիշտ էք ասում. գնանք Թադէուշ:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Հանգստացիր, Բրօնկա, հանգս-
տացիր:

ԲՐՕՆԿԱ: Տեսնում եմ, ես արդէն հանգստացել
եմ. բայց դուք գնացէք, Նւայի հետ առանձին ես ա-
ւելի լաւ կը զգամ: Միայն նա միշտ կարողանում էր
ինձ հանգստացնել:

(Կազիմիրն ու Թադէուշը գնում են):

ԿԱԶԻՄԻՐ (դռնից դուրս գալիս յետ է նայում)
Պաննա Նւա, դուք ինձ առաջարկեցիք պուրակում դրօս-
նելու միասին:

ԵՒԱ: Յետոյ, յետոյ, երբ Բրօնկան բոլորովին
հանգստանայ:

ԲՐՕՆԿԱ: Դուրս չը գնանք, արդեօք բոլորս միասին:

ԵՒԱ: Ո՛ւ՛, ոչ թանկագինս, ես ուզում եմ քեզ հա-
մար հաճելի հիւր լինել. երիտասարդ զոյգի համար հիւ-
րը բեռ է դառնում, եթէ հարկադրում է զրադեցնել ի-
րան: (Շարունակում է զգուշ նրան): Բեզասարսփեց-
նում է լճակի սև խորութիւնը, բայց այստեղ այնպէս
յարմարաւոր և զուրալի է քեզ համար, մարդու հետ

միասին, այս անկիւնում: (Կազիմիրը դուրս է գնում
Նւայի հէնց սկզբի խօսքերի ժամանակ):

5 ԵՐԵՒՈՅԹ

ԲՐՕՆԿԱ: Նւա, ես շատ անտանելի եմ:

ԵՒԱ. (մտածումների մէջ ընկած): Ո՛ւ՛, ոչ, միայն
ինձ զարմացնում է քո անսպասելի բռնկւելը:

ԲՐՕՆԿԱ: Վատ մտքով մի հասկանար այդ, Նւա:

ԵՒԱ. Ո՛ւ՛, եթէ նոյն իսկ...

ԲՐՕՆԿԱ. (կարծես գուշակելով նրա մտքերը):
Ի՞նչ:

ԵՒԱ: Եթէ նոյնիսկ քո մէջ տեղի ունեցած փո-
փոխութիւնը... (Ընդհատում է): Անկեղծ եղիր, դու ինչ
որ անորոշ երկիւղ ես զգում... Կարելի է, նոյն իսկ եր-
կիւղ չէ... Բայց ես չեմ գտնում քո մէջ այն վստա-
հութիւնը, որով առաջ վերաբերում էիր ինձ:

ԲՐՕՆԿԱ. (մի րոպէ պաուզայից յետոյ): Ես ան-
կեղծ կըլինեմ և պարզ կասեմ քեզ բոլոր ճշմարտու-
թիւնը... Դու գիտե՞ս, շատ փոխւել ես...

ԵՒԱ. (քրմծիծաղ տալով): Ես փոխւել եմ:

ԲՐՕՆԿԱ: Ինձ համար, հիմա, երկու տարուց յետոյ,
դժուար է քեզանում գտնել իմ առաջւայ սիրելի Նւային.
երբեմն ինձ թւում է, թէ ամբողջ յաւիտենականութիւն
է անցել այն ժամանակից, երբ դու այնպէս սրտագին
ինձ գրկեցիր, ուրախակից լինելով ինձ՝ իմ ու Թադէ-
ուշի դաշինքի առիթով:

ԵՒԱ. (ակամայ): Այո՛, այն ժամանակից անցել է
ամբողջ յաւիտենականութիւն...

ԲՐՕՆԿԱ: Ահա տեսնում եմ, ես նայում եմ դէպի
այդ յաւիտենականութեան խորքը այնպէս անմխիթար
կերպով և այնպիսի երկիւղով: Գիտե՞ս, հէնց այդ պատ-
ճառով ես յիշեցի լճակի այն սև խորութիւնը: (Նւան
շոյում է նրա մագերը): Կարելի է, ես մի քիչ զառան-
ցում եմ, կարելի է, ես բոլորովին առողջ չեմ, միայն
ինձ թւում է, թէ քո ձեռքերի հպումն էլ հիմա ուրիշ
կերպ է. ոչ մի նմանութիւն առաջանի հետ: Առաջ
այնպէս էր լինում, որ կարծես դու ուզում էիր վառել
ինձ քո սիրով: Գիտե՞ս, որ լինում են գրկախառնու-
թիւններ, որ այրում են, ինչպէս հրաշէկ երկաթ. իսկ
հիմա նրանք այնպէս օտար են, հեռու... Գիտե՞ս, գի-
տե՞ս... Սպասիր, դա կարծես աշնան թախիծն է դեղ-
նած տերեւները սրբում շագանակեայ ծառուղիներին...

ԵՒԱ: Թախիծը:

ԲՐՕՆԿԱ: Այո՛, թախիծը: Ա՛խ, ինչպէ՞ս ինձ վա-
խեցնում է քո թախիծը! Յիշում եմ, երբ մենք պանսի-
օնում էինք, ես վախենում էի քո բռնու, խանդավառ
սիրուց, իսկ հիմա վախենում եմ քո թախիծից: Աստ

ինձ, Եւան, ինչի՞ ես միշտ պիտի վախենամ քեզանից:

ԵհԱ: Լսիր, դու հիմա յուզւած ես, բայց ես լաւ հասկանում եմ քեզ: Գիտակցաբար ես մի ամենափոքր փոփոխութիւն անգամ չեմ զգում քո վերաբերմամբ, բայց կարելի է ես իսկապէս փոխել եմ... դու հիմա իմը չես, ամբողջապէս իմը չես, ինչպէս առաջ. դու սիրում ես ամուսնուդ և, կարելի է, անգիտակցաբար վախենում ես ինչոր անըմբռնելի բանից... Ա՛հ, ես գիտեմ (յանկարծ ծիծաղում է): Կարելի է աղաւնեակս դու խանդոտ ես: Դէ, ասա, անկեղծօրէն:

ԲՐՕՆԿԱ: Ո՛չ, ո՛չ, ես խանդոտ չեմ, բայց իսկապէս ինչոր բանից վախենում եմ:

ԵհԱ: Ինչի՞ց:

ԲՐՕՆԿԱ: Քո գեղեցկութիւնից...

ԵհԱ: Այդ ի՞նչ է նշանակում:

ԲՐՕՆԿԱ: Ի՞նչ է նշանակում: Գիտե՞ս, մի կին կարող է գեղեցիկ լինել, աշխարհի բոլոր կանանցից գեղեցիկ, բայց ես երբէք չէի վախենալ այդպիսի կնոջից, որովհետեւ գիտեմ, որ Թագէտը նոյն իսկ ուշք չէր դարձնի այդպիսի գեղեցկութեան վրայ: Բայց դու ուրիշ տեսակ գեղեցիկ ես... Քեզ մօտ զարթնում են անծանօթ թախիժ ու ցանկութիւն. դու կարող ես մարդու շղթայել ու հրապուրելով՝ քաշել քո յետեից՝ նոյն իսկ չըկասկածելով, որ նա գալիս է քո յետեից. նա էլ գալիս է՝ չիմանալով, թէ ո՛ր կըտանէ իրան քո հմայքը: Եւ սակայն կուրօրէն խարխափելով՝ գնում է առաջ ու առաջ...

ԵհԱ: Բայց դէպի ո՞ւր:

ԲՐՕՆԿԱ: Ձը գիտեմ ես, չը գիտեմ: Ես այդ բոլորը չեմ հասկանում, բայց զգում եմ: Մի ինչոր բան ճմլում, տրորում է սիրտս ու հոգիս, ճաքեցնում գլուխըս, բայց թէ ի՞նչ բան է—ինքս էլ չը գիտեմ... (Մտախոհ): Կազեան այսօր ինձ ասաց, որ մի ինչոր կէտ կայ, որտեղ բոլոր հակասութիւնները համաձայնում են... Լաւ չեմ յիշում, թէ ինչպէս նա ասաց, բայց մօտաւորապէս այնպիսի մի բան էր—թէ ինչպէս անսահման մեծ երկրագունդը տափակում է: Իսկ ես մտածում եմ այն մասին, որ եթէ լճակի այն սև խառնաբանը անվերջ կերպով խորացնէի, այն ժամանակ նրա յատակը կը միանար երկնքի հետ... (Մտախոհ): Դէպի ո՞ւր. կամ դէպի լճակի սև անդունդը, կամ դէպի վեր, դէպի երկնային անհուն տարածութիւնը:

ԵհԱ: Ո՞րտեղից են գալիս այդպիսի մտքեր:

ԲՐՕՆԿԱ (յանկարծ սկսում է ուշադրութեամբ նայել նրան, իսկ յետոյ ժպտալով): Այո, այո, Եւան, մենք չենք կարողանում մեզ վերլուծել: (Անակնկալ քնքշութեամբ): Տեսնում ես հիմա, երբ իմ երկիւղից և նախազգացումներից մի ինչոր աւելի որոշ ու պարզ

բան է նշմարւում, երբ ես սկսում եմ ըմբռնել այն բոլորը, ինչ որ խմորւում, եփւում էր իմ մէջ՝ անգոր գոնելով դուրս գալու,—հիմա այնպէս շնորհակալ եմ քեզանից... Նորից քեզ մօտիկ եմ զգում ինձ... Բայց տարօրինակ բան... Իմ մէջ էլ ինչոր թախիժ է մըտել... Բայց կարելի է թախծելու համար ես չափազանց անզօր եմ... այդ թախիժը զգալու, նրա տանջանքները տանելու?...

ԵհԱ: Ի՞նչ թախիժ դու կարող ես ունենալ: Մի՞թէ քո բոլոր ցանկութիւնները չե՞ն կատարւել:

ԲՐՕՆԿԱ: Մէկը՝ դեռ ո՛չ:

ԵհԱ: Եւ դու գիտե՞ս—որը չի կատարւել, դիտե՞ս:

ԲՐՕՆԿԱ: Դեռ ո՛չ, դեռ ո՛չ: (Ընդմիջում):

6 ԵՐԵՒՈՅԹ

ԿԱԶԻՄԻՐ: (Ներս է գալիս եւ անհամբաւութեամբ դիմում Բրօնկային): Իմ սիրելի հարս, հիմա հանգիստ ես զգում քեզ:

ԲՐՕՆԿԱ (միանգամից ուրախ ցոյց տալով իրան): Դնա գործիդ. դու էլի ուզում ես ինձ ծանրել: Կշտացել եմ քո փրկաստիպութիւններից այն հակասութիւնների մասին, որ պիտի միանան մի ինչոր կէտի վրայ:

ԿԱԶԻՄԻՐ (կատակով): Դու այնքան էլ պարզ չարտայայտեցիր, սակայն ինքդ կարող ես քեզ վրայ այդ փաստը ստուգել: Մի րոպէ առաջ դու տխուր և քմահաճ էիր, իսկ հիմա արդէն ուրախ ես...

ԲՐՕՆԿԱ: Յամենայն դէպս քեզ չը պիտի շնորհակալ լինիմ դրա համար, որովհետեւ քո մօայլ դէմքը ում տրամադրութիւնն ասես, որ չը փչացնէ:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Սպասիր, վաղը իմ դէմքը աւելի ևս տխրեցնող կը դառնայ:

ԲՐՕՆԿԱ: Շատ շնորհակալ եմ:

ԿԱԶԻՄԻՐ (Եւային): Կարելի է հիմա, mademoiselle, կը ցանկայիք ինձ հետ զբօսնել: Ես մի ժամով Թագէտըն նստեցրել եմ իր տնտեսական հաշիւները կարգի բերելու, որովհետեւ իմ գլուխը դուրս չի գալիս նրանցից:

ԵհԱ: Իսկ դու, Բրօնկա, մոռացիր քո միրաժները, հանգստացիր, հանգստացիր (Բրօնկային գրկում, պտկեցնում է բազմոցի վրայ եւ շալով ծածկում):

ԲՐՕՆԿԱ: Ա՛խ, ինչպէս լաւ եմ զգում, ինչպէս լաւ է:

(Եւան ու Կազիմիրը դուրս են գնում):

7 ԵՐԵՒՈՅԹ

ԲՐՕՆԿԱՆ. (մի րուպէի չափ հանգիստ պատկուով է, ապա կամացուկ բարձրանում մի փոքր, անհանգիստ կերպով ականջ է դնում, յետոյ կորսածի ծոցից հանում է նամակը, նայում է վրան համբուրում եւ նրանով ծածկելով երեսը՝ հանդարտ լայիս է): Իմ Թադէ՛ իմ միակ Թադէ:

ՎԱՐԱԳՈՅՐ:

III ԱՐԱՐԻԱԾ.

Պայծառ կերպով լուսաւորւած պատուհաններից երեւում են Բրօնկան եւ Թադէուշը. որոնք ապակեայ ջերմանոցով անցնում են դահլիճը: Վաղ առաւօտ է: Պատուհանի առաջ, ձիւնի վրայ, ցոլցոլատում է արեգակը: Բրօնկան ներս է գալիս առաջինը եւ յենում թիկնարանին:

1 ԵՐԵՒՈՅԹ

ԲՐՕՆԿԱՆ. և **ԹԱԴԵՈՒՇ:**

ԲՐՕՆԿԱՆ. Ո՛չ մի տեղ, ո՛չ մի տեղ չեմ կարողանում հանգստութիւն գտնել... Ո՛չ մի տեղ, ո՛չ մի տեղ: Բայց այնպէս ցանկանում էի յենել քեզ և հանգըստութիւն գտնել քեզ մօտ... Թադէ, Թադէ! Ի՞նչ է պատահել մեզ:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Բայց, իմ սիրելի, իմ թանկագին մանուկ, միթէ դու չես կարողանում հասկանալ, որ նեարգերդ խանգարւած են: Միթէ արդէն մոռացել ես, թէ ինչպէս լալիս էիր՝ մի շաբաթով ինձանից անջատւելու պատճառով:

ԲՐՕՆԿԱՆ. Օ՛, ո՛չ, ո՛չ, նա բոլորովին ուրիշ բան էր... Նա միայն երես տւած կնոջ տխրութիւն էր, մեհակութեան երկիւղ ու սրտնեղութիւն, որ ես մի ամբողջ շաբաթ, երեակայիք, մի ամբողջ շաբաթ քեզ չըպիտի տեսնեմ:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Իսկ հիմա, ի՞նչ կայ հիմա: Չէ՞ որ ես քեզ հետ եմ, օր ու գիշեր քեզ հետ եմ:

ԲՐՕՆԿԱՆ. Իսկ քո հոգին ռոտեղ է թափառում:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Իմ հոգի՛ն: (Լրջութեամբ): Միշտ և ամեն տեղ քեզ հետ է:

ԲՐՕՆԿԱՆ. (բռնի կերպով): Ինձ հէտ: Մի անգամ էլ կրկնիր, որ քո հոգին միշտ ինձ հետ է, միշտ:

ԹԱԴԵՈՒՇ (ուժգին): Միշտ! (Խորը մտածմունքի մէջ ընկած ման է գալիս սենեակի մէջ յետ ու առաջ): (Բրօնկան հետեւում է նրա շարժումներին):

ԲՐՕՆԿԱՆ. Միշտ ինձ հէտ:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Հաւատացնում եմ, որ առաջ էլ ես սարսափելի թախիծի մէջ էի ընկնում երբեք, որ կեղեքում էր ուղեղս ու սիրտս:

ԲՐՕՆԿԱՆ. (արագութեամբ ընդհատում է նրան): Թախիծի: Դու էլ թախիծ ես ունեցել: Ո՛ւմ համար կամ ինչի՞ համար է եղել քո թախիծը:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Հանգստացիր, Բրօնուհի, դու շատ լաւ գիտես, թէ ինչպէս քեզ սիրում եմ: Իմ թախիծը ոչոքի համար չի կարող լինել՝ բացի...

ԲՐՕՆԿԱՆ (ծիչով): Բացի... դէ՛ ասա...

ԹԱԴԵՈՒՇ (զգուշով նրան): Բացի... հէնց իրանից, թախիծից:

ԲՐՕՆԿԱՆ (վեր կենալով): Ի՞նչ! Թախիծ թախիծի համար: Ի՞նչ է նշանակում դա:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Այդպէս մի զարմանայ: Թոյլ տուր քեզ հետ հանգիստ խօսեմ: Նստիր, Բրօնեա, նստիր, իմ սիրելի, ես բոլորը կը պատմեմ քեզ... Թախիծ թախիծի համար... Հը՛մ... հը՛մ... Գիտես, երբ ես դեռ շատ երիտասարդ էի, թախիծից հողը փորում էի եղունգներով, տխրում էի մի ինչոր անյայտ բանի մասին, մի ինչոր մեծ, հզօր, գեղեցիկ գործ կատարելու ցանկութեամբ էի տոչորւած, այնպիսի մի գործ, որ ոչոք կատարած չը լինէր մինչև այդ:

ԲՐՕՆԿԱՆ. Կարելի է, ես քեզ խանգարեցի:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Ո՛չ, ո՛չ, Բրօնկա, ո՛չ! Դա վաղուց է եղել, վաղուց... Այն ժամանակ ես ուժերի այնպիսի առատութիւն էի ղգում, որ թւում էր, թէ ընդունակ եմ ամբողջ աշխարհը պարփակելու իմ մէջ... Հա՛-հա՛-հա՛...! Ես կլանում էի գիտութիւնը, քրքրում էի մարդկային գիտութիւնների դարաւոր գանձարանը, ման էի գալիս ամբողջ աշխարհում, որ իմ հոգու մէջ գծադրած ուխտը կատարեմ, որ մի մեծ գործ կատարեմ...

ԲՐՕՆԿԱՆ. Եւ ես, ես, մի աննշան կին, խանգարեցի քեզ այդ գործում:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Օ՛հ, ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ! Պատճառը բոլորովին ուրիշ է: Կազիմիրն ու ես մեր տոհմից վերջինն ենք: Կազիմիրը չը գիտէր, թէ թախիծը ի՞նչ բան է. բայց կարելի է և գիտէր... Ես ոչինչ չը գիտեմ Կազիմիրի մասին... (Մի րուպէ լոռի):

ԲՐՕՆԿԱՆ. Շարունակիր, շարունակիր:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Այլևս ոչինչ չունեմ ասելու:

ԲՐՕՆԿԱՆ. Թադէա, կարելի է ինձ հետ ամուսնանալով՝ դու մոռացար քո թախիծը:

ԹԱԴԵՈՒՇ: Ի՞նչպէս պատասխանեմ քո հարցին: Ես... (կմկմալով) այնպիսի անգորութիւն զգացի, ես այնպէ՞ս յոգնած էի, հիասթափւած, որ ծարաւ էի խաղաղութեան և հանգստութիւն էի որոնում:

ԲՐՕՆԿԱՍ. Ա՛, նշանակում է, ես միայն մի պատահական բարձ էի քո չարատանջ գլխի համար:

ԹԱԴԵՈՒՇ (տխուր): Ինչի՞ դու, Բրօնկա, այդպէս կեղեքում ես ինձ:

ԲՐՕՆԿԱՍ. Ես չեմ կեղեքում քեզ, բայց իմ սիրտը մորմոքում է, երբ մտածում եմ, որ ես քեզ համար եղել եմ միայն զարճութեան առարկայ, ես եղել եմ քո քմահաճոյքը, քո ընկերուհին, որի հետ այնքան հաճելի էր ժամանակ անցկացնել այս դժոխային, անիծած անկիւնում, բուխարու առաջ:

ԹԱԴԵՈՒՇ. Հանգստացիր, Բրօնկա, հանգստացիր: Ինչի՞ դու չես կարողանում հանգիստ լսել ան, ինչոր քեզ ասում են: Ձեռք ուզում էի ասել, որ քո մօր և քո շնորհիւ միայն իմացայ, թէ ինչ է հանգստութիւն ու երջանկութիւն, որ քեզ մօտ մոռացայ իմ թախիժը, որովհետեւ դու միայն կարողացար վերջ տալ նրան:

ԲՐՕՆԿԱՍ. (երկար նայում է նրան, յետոյ ընկնելով նրա ձեռքերից): Բայց ինչի՞ դու սկսեցիր տխրել քո առաջւայ թախիժի համար...

ԹԱԴԵՈՒՇ (մեղմ ժպիտով): Իսկ ինչի՞ դու հիմայ սկսել ես տխրել մի այնպիսի բանի համար, որի վերաբերմամբ առաջ ոչինչ չես զգացել: (Ընդմիջում):

ԲՐՕՆԿԱՍ. (մտախոհ կերպով): Այո, ճշմարիտ է: (Մի րոպէից յետոյ): Քիչ առաջ հարցրիր, թէ ինչի՞ ես հիմայ այսպէս տխուր և յուզւած եմ,—հիմա, երբ դու վերադարձել ես այդպէս կայտառ ու երջանիկ՝ այնպէս դժոխային տենչանք զգալուց յետոյ... դէպի քո եւան:

ԹԱԴԵՈՒՇ (ապշտած): Եւան:

ԲՐՕՆԿԱՍ. (այլևս չը գուցելով իրան): Դէպի եւան, այո, եւան! Դու կարծում ես, չը նկատեցի, ինչպէս դու ցնցեցիր, ինչպէս շղկեցիր, երբ նա երևաց մեր տան շէմքում, դու կարծում ես, թէ ես միայն նրա համար եմ ստեղծւած, որ ծառայեմ քո քմահաճոյքներին, բարձ լինեմ քո տանջւած գլխի համար և ոչինչ չը զգամ,—չը զգամ այն սարսափելի թախիժը, որ քեզ խուռ է ինձանից! (Ցնցում է նրան և համարեա անզգայացած): Թագեա, ներքի ինձ. կարծեմ ես քեզ մեղադրում էի, որ թախիժ ունեւ... Գիտե՞ս ես իրաւացի չեմ մեղադրում քեզ, որովհետեւ իմ թախիժը գերազանցում է քո թախիժից:

ԹԱԴԵՈՒՇ (խորհրդաւոր կերպով): Բրօնկա, ինչի՞ մասին է քո թախիժը:

ԲՐՕՆԿԱՍ. (ուժգին թափով): Եւայի մասին, Եւայի, Եւայի!

ԹԱԴԵՈՒՇ (խորհրդաւոր կերպով): Ուրեմն թախիժը քեզ էլ համակել է:

ԲՐՕՆԿԱՍ. (գլուխը կախելով, թոյլ կերպով): Այո, ինձ էլ համակել է...

2 ԵՐԵՒՈՅԹ

ԿԱԶԻՄԻՐ ներս է գալիս և նայում զարմացած:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Դուք արդէն ոտքի վրայ էք: Ինչի՞ այդպէս վաղ:

ԹԱԴԵՈՒՇ (աշխատելով հանգիստ երեւալ): Մենք իրաւունք ունինք նոյն հարցը քեզ առաջարկելու:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Հ'ըմ... Ես ամբողջ գիշերը կարդում էի. յետոյ մի փոքր թարմանալու համար՝ դուրս եկայ զրօսանքի: Պուրակից վերադառնալու ժամանակ՝ դահլիճում լոյս նկատեցի ու զարմացայ. ներս եկայ տեսնելու, թէ ի՞նչ է պատահել. հիմա գնամ քնելու:

ԲՐՕՆԿԱՍ. Ո՛չինչ, ոչինչ էի պատահել: Ի՞նչ կարող է պատահել: Միայն ձեր այդ առեղծաածները կեանքի նպատակների, ինքնուրացման և անհասանելի բաների հետամուտ լինելու մասին, այնպիսի բաների, որոնք գուցէ իսկապէս գոյութիւն էլ չունին, այդ բոլորը այնպէս քունս փախցրեց և վրդովեցրեց, որ ամբողջ գիշերը Թագեային չը թողի քնելու:

ԹԱԴԵՈՒՇ (հոգատար կերպով): Բրօնուսիա, կարելի է հիմա կուգես պառկել (համբուրում է նրա ձեռքը): Գնա, Բրօնուսիա, գնա, պառկիր: Գուցէ ես էլ մի քիչ քնեմ:

ԲՐՕՆԿԱՍ. (շտապով): Ո՛չ, ոչ... Դու էլ, Կազեա, նոյնպէս քնա այստեղ. մեզ համար շատ հաճելի է քեզ հետ լինելը...

ԿԱԶԻՄԻՐ (սկսում է ծիծաղում է): Լսում ես, Թագեուշ. հիմա, երբ դու այստեղ ես, Բրօնկային հաճելի է, որ ես ձեզ հետ լինեմ. ես ձեզ համար ծառայում եմ, իբրև շիրմա կամ մի ուրիշ յարմար կարասի, որը ինքը գուշակում է—էրբ կարելի է ներս գալ և երբ՝ դուրս գնալ:

ԲՆՕՆԿԱՍ. Անպիտան...

ԿԱԶԻՄԻՐ (Թագեուշին): Իսկ երբ դու չը կայիր, նա ինձ անտանելի մարդ էր անւանում, որ տխրութեան և յօգնածութեան մթնոլորտ է մտցնում քո տունը, և շարունակ վազում էր պահնա Եւային արթնացնելու:

ԲՐՕՆԿԱՍ. (յանկարծ շինծու զարմանքով): Երեւակայի՛ր քեզ, Թագեուշ, զարմանալի բան. բանի դու չը կայիր, եւան շարունակ քնի մէջ էր ընկած, ամբողջ օրերով քնում էր:

ԹԱԴԵՈՒՇ (ցրած մտքով): Քնում էր... Ամբողջ

օրերով քննում էր: Հը՛մ... (Վեր է կենում եւ սենեակի մէջ ման է գալիս յետ ու առաջ): Գիտե՞ս, Կազիմիր, ըո գործերը կալածքի վերաբերմամբ իսկապէս շատ խճճաւծ են: Գուցէ որեւէ թղթեր պակասում են կամ հաշիւները ճիշտ չեն: (Ուրախ): Լսիր, Բրօնկա, հագնւի՛ր, կարգադրիր նախաճաշ պատրաստելու, ապա թող սահնակը լծեն, — հողմի պէս սլանանք դաշտերով ու անտառներով...

ԲՐՕՆԿԱ. Այո՛, այո՛... դաշտերով ու անտառներով... Ա՛խ, ինչպէս գեղեցիկ կը լինի! (Մի արագ շարժումով քաց է թողնում մագերը): Եւ այն հողմի մէջ իմ մագերը պիտի ծածանւին ահա այսպէս, նայիր, ահա այսպէս! (Գլուխը շարժելով՝ մագերը փոխում է, ապա նորից բռնելով շարժումով ոլորում նրանց ու արագութեամբ վեր թռչում տեղից): Եւ ահա այսպէս ամբողջ կրծքով ներշնչել դէպի մեզ սլացող երկնային տարածութիւնը: (Խորը հառաչում է եւ ձեռքերը տարածում... յանկարծ խորամանկ քմծիծաղով դիմում է Թադէուշին): Տես, ինչպէս զարմացած է Կազիմիրը. նա կարծում էր, թէ ես բոլորովին չը գիտեմ տխրել աղմկայոյզ փոթորկի կամ երկնային տարածութեան համար:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ընդհակառակը, ես ամենեւին չեմ զարմանում, այլ նախանձում եմ այն մարդկանց, որոնց դեռ մատչելի են ցանկութիւնն ու թախիծը:

ԲՐՕՆԿԱ. Լսում ես, Թադէա, ինչպէս միամիտ է սա. նախանձում է այն մարդկանց, որոնք ձգտում ու տխրում են! Սակայն, Թադէա, զնն, արն, ինչ հարկաւոր է. դու չուտ կը վերջացնես, չէ՞:

ԹԱԴԵՒՇԻՆ. Կէս ժամից աւելի չի տևի:

ԲՐՕՆԿԱ. (շինծու կերպով): Իսկ ես այդ ժամանակաւ ընթացքում Կազիմիրին տխրիլ ու ձգտիլ կը սովորեցնեմ:

ԹԱԴԵՒՇԻՆ. Լաւ միտք է, լաւ միտք: (Դուրս է գնում):

3 ԵՐԵՒՈՅԹ

ԲՐՕՆԿԱ և ԿԱԶԻՄԻՐ:

ԲՐՕՆԿԱ. (մօտենում է այն դռան վարագոյրին, որից դուրս էր գնացել Թադէուշը, դուրս է նայում դռնից, ապա վերադառնում Կազիմիրի մօտ եւ քրտնում ձեռքից): Գիտե՞ս, նա հիմա ուր գնաց:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Գիտեմ:

ԲՐՕՆԿԱ. Դու գիտե՞ս: Դու չես կարող այդ իմանալ: Դու կարծում ես, թէ նա գնաց հոգալու ըո գործերի մասին:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Գիտեմ, որ չէ:

ԲՐՕՆԿԱ. (ուժգին): Եւայի մօտ գնաց նա, Եւայի, Եւայի! (ընդմիջում): Հէնց այդպէս էլ պիտի լինի:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Հն-հն-հն! Այդպէս է մարդու վիճակը: Երբ նրան համակում է այնպիսի մի սարսափելի թախիծ, որի շնորհիւ մարդ փախչում է ինքն իրանից և բոլոր շրջապատողներից... ոչ մի ուրախութիւն, ոչ մի դարձութիւն ու վայելք չի լցնի նրա հոգու դատարկութիւնը, նա չի կարողանայ խեղդել իր մէջ այդ յուզմունքը, սանձահարել այն կատաղի ձեղտումը, որ նրան կուրօրէն մղում է իր զոհերի վրայով յառաջ ու յառաջ:

ԲՐՕՆԿԱ. (վախեցած): Ուրեմն դա աւելի ուժեղ է՝ քան փոթորիկը, որ արմատախիլ է անում դարաւոր կազմիները:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Աւելի ուժեղ է:

ԲՐՕՆԿԱ. Անյաղթելի է:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ո՛չ:

ԲՐՕՆԿԱ. (խորհրդաւոր): Բայց նա Եւայից էլ ուժեղ է, այնպէս չէ:

ԿԱԶԻՄԻՐ. (գլուխը շարժելով): Դժբաղդաբար, ոչ:

ԲՐՕՆԿԱ. (վեր թռչելով տեղից): Ո՛չ, ասում ես — ոչ: (Յուսահատութեամբ): Ասա ինձ, ինչի՞ ոչ, ինչի՞ ոչ:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Որովհետեւ հէնց Եւան է նրա թախիծը: Նա, սակայն, նրա համար չի տխրում. նա կարող է բոլորովին չը տեսնել նրան, ոչինչ չիմանալ նրա մասին, բայց վերջինս կարծես — նրա մէջ լինի, կարծես կեղեքում է նրա ներսը, կարծես կատաղի կերպով հալածելով խաղաղանում է նրան...

ԲՐՕՆԿԱ. Ինչի՞ համար, ասա ինձ, ինչի՞:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Այդ ոչ ոք չը գիտէ, ոչ ոք չի իմացել, չի հասկացել և չի հասկանայ: (Ընդմիջում):

ԲՐՕՆԿԱ. Ինչ անեմ ես, դժբաղդաւ: Ո՛հ, ես էլ վիշտ ունիմ, ես էլ տեսնանք ունիմ նրա հոգու համար: Տէր Աստուած! ինչպէս ես կոյր եմ եղել! ինչպէս իմ հոգին կուրացել էր սիրուց, ես միայն հիմա իմացայ, որ նա երբէք իմը չէ եղել:

ԿԱԶԻՄԻՐ. (տխուր կերպով): Լսիր, Բրօնկա, ես չէի ուզում քո աչքերի ծածկոցը պոկել: Ես գիտէի, լաւ գիտէի, որ նա երբէք քոնը չի եղել. այդ էր պատճառը, որ այնքան տխուր էի: Իմ սաստիկ վիշտը ես սքօղում էի ձանձրոյթի և անտարբերութեան դիմակով, որ սակայն միշտ չէր աջողւում: Բայց յոյս ունէի, թէ ամպերը կը ցրւին...

ԲՐՕՆԿԱ. Ինչի՞ դու իսկոյն չասացիր ինձ քո այդ կարծիքը: Ես ժամանակ կուսենայի ուշքի գալու, պաղելու. իսկ հիմա այդ բանը ինձ շանթահարեց. հիմա

իմ հոգին կարծես ուռնի լինի՝ կայծակից ջարդ ու փշուր եղած և հազարաւոր տաշեղներէ վերածւած, որ ցրւած են նրա այլանդակւած արմատներէ շուրջը: Ինչի՞ դու ինձ չես ասել: Ինչի՞ դու իմ աչքերը չես բացել:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Համբերութեամբ լսիր ինձ Բրօնկա, և կիմանաս, թէ ինչի՞:

ԲՐՕՆԿԱ: Կազեա, ինչի՞ դու այդպէս տարօրինակ ես դարձել, ի՞նչ է պատահել քեզ:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Ի՞նչ է պատահել ինձ: Դու առաջին անգամ ես նկատում անի, ինչ որ մի ամբողջ շաբաթ առաջ պիտի իմանայիր:

ԲՐՕՆԿԱ (երկիւղով եւ ուշադրութեամբ նայում է՝ աչքերը սեւեռած նրա վրայ):

ԿԱԶԻՄԻՐ: Մի վախենայ, Բրօնկա, ոչ մի սարսափելի բան չը կայ... Ես կասեմ քեզ պարզ ու բացարձակ: Աստիճանաբար, երկար շաբաթների ընթացքում, ես սիրեցի քեզ իմ առաջին սիրով, որովհետեւ ես դեռ ոչորքի չէի սիրել: Օ՛հ, իմ սիրտը սառն է եղել, ճերմակ ու մաքուր, ինչպէս լայն դաշտերի ձիւնը: Թէ ինչի՞ ես քեզ սիրեցի, ինչի՞ իմ սէրը ամրանում էր ժամ առ ժամ, աճում էր իմ մէջ աւելի ու աւելի ուժեղ—դա կարելի է ինքդ հասկանաս ան բոլորից, ինչ որ քեզ պատմել եմ իմ մասին: Սակայն դա միևնոյն է: (Նայում է՝ մեղմ քմծիծաղ տալով): Միայն այդպէս վախեցած մի նայիր: Դու կարող էիր այն դէպքում երկիւղով խուսափել և փախչել այստեղից, եթէ ես յոյս ունենայի քո փոխադարձութեան վրայ: Բայց ես ոչ միայն այդ յոյսը չունիմ, այլ նոյն իսկ չեմ ցանկանում քո փոխադարձ սէրը: Եթէ իմանայի, որ դու պատասխանում ես իմ զգացմունքներին, այն ժամանակ մի րոպէ անգամ չէի տատանւի և արհամարհանքով կը մերժէի քո փոխադարձ սէրը, ոչ թէ այն պատճառով, որ դու իմ հարսն ես, այլ որովհետեւ քո հոգին յարակցել է մի հոգու հետ, որն աւելի ուժեղ է՝ քան իմը:

ԲՐՕՆԿԱ: Սպասիր, Կազեա, ես չեմ հասկանում քեզ:

ԿԱԶԻՄԻՐ (յոզմած կերպով): Մէկը միւսին չի խանգարում: Ես կարող եմ գիշեր-ցերեկ մտածել քո մասին, սիրել ու փայփայել. կարող եմ չը մտածել, որ դու իմ եղբոր կինն ես, և միևնոյն ժամանակ մի վայրկեանով անգամ, նոյն իսկ մի թուրքիկ մտքով չարատաւորել իմ նախնիքների տան տիկնոջ և իմ եղբոր կնոջ պատիւը, եղբոր, որին քեզանից պակաս չեմ սիրում:

ԲՐՕՆԿԱ (մօտենում է նրան ե համարաւոր շոյում նրա մազերը): Մի խօսի դրա մասին, այլեւս մի խօսի:

ԿԻԶԻՄԻՐ: Ի հարկ է, դու այլեւս չես լսի իմ սիրոյ մասին. բայց կը հասկանաս, արդեօք, իմ վիշտը, մի մարդու վիշտ, որ այնքան երկար ապրել է անհեշտ ճանճի տիղմում, որ յայտնի է աշխարհը և կեանք անուններով: Ես ուզեցի բռնել անի շրջմոլիկ հուրը, որ մոլար թափառում է կեանքի ճահճային տիղմի վրայ. ես էլ ուզեցի կեանքը վայելել «սիրում եմ» խօսքով: (Ընդմիջում: Միմեանց ձեռքեր բռնած՝ երկուսն էլ նստում են: Երկար լուրջ լինից յետոյ):

ԿԱԶԻՄԻՐ: Ես երջանիկ եմ, որ կեանքիս հետ այսպէս գեղեցիկ կերպով վերջացնում եմ հաշիւներս... Ես միայն մի հոգս ունիմ. ի՞նչպէս դու այդ բանը կը տանես:

ԲՐՕՆԿԱ (վախեցած եւ շշմած): Ինչը կը տանեմ, ի՞նչը:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Լսիր, Բրօնկա, վերջին օրերս ես հրեաճանքով դիտում էի, թէ ինչպէս քեզանում աճում, ոգի էր առնում մարդը, ինչպէս դու մարտնչում էիր ինքդ քեզ հետ, ինչպիսի սարսափելի դժարութեամբ բացատրում էիր ինքդ քեզ այն բոլորը, ինչոր ներհում էր քո հոգու խորքում: Ես հրեաճանքով դիտում էի այդ բոլորը ոչ իբրեւ սիրող մարդ, այլ իբրեւ արեւստագէտ, որովհետեւ դու ստեղծում էիր նոր խօսքեր այդ բոլորի համար, ինչ որ երկունքով ծնում էր քո հոգին... Բրօնկա, եղիբ հօր ու գեղեցիկ, բռնի այն սրից, որ պատրաստ է ջախջախելու քո գլուխը:

ԲՐՕՆԿԱ (զայրացած): Ո՛վ կարող է իմ գլուխը ջախջախել:

ԿԱԶԻՄԻՐ (կորովի): Թաղէուշը քոնը չի եղել և չի լինի: Նրա հոգին կը հեռանայ քեզանից, իսկ եթէ ուզում ես դիակը ունենալ քեզ մօտ, ունեցիր:

ԲՐՕՆԿԱ: Սուտ ես խօսում:

ԿԱԶԻՄԻՐ (վշտագին): Եթէ ես ձգտէի ձեռք բերելու քո փոխադարձ սէրը, այն ժամանակ դուցէ և զիմէի այնպիսի ստոր միջոցների. եթէ ես չը սիրէի քեզ, եթէ ուրիշ արիւն հոսէր իմ մէջ, դուցէ և ուրախանայի, որ առիթ կայ քո սիրտը խոցելու: Մինչև հիմայ այդ բոլորի մասին չեմ ասել քեզ, թէ ես բոլորը դիտէի. բայց հիմա, երբ այլեւս ոչինչ չի կարելի փոխել, ես կը ցանկայի ամբապնդել քո հոգին...

ԲՐՕՆԿԱ (կիսազգայացած նայում է Կազիմիրին մոլար հայեացքով): Լաւ, ուրեմն ես կը լինեմ հօր ու գեղեցիկ, բայց դու... դու ինձ կօգնես:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Ինչո՞վ կարող եմ օգնել քեզ:

ԲՐՕՆԿԱ (կիսախեղդւած հնչիւնով): Ես կը սպանեմ Եւային, կը սպանեմ, կը սպանեմ, և դու պիտի օգնես ինձ:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Ե՞ս—ոչ:

ԲՐՕՆԿԱ (արհամարհանքով ծիծաղելով): Եւ դո՛ւ, դո՛ւ ինձ հետ խօսում ես սիրոյ մասին: Դո՛ւ, որի խօսքերում ես պատրաստականութիւն էի տեսնում ամեն բան անելու ինձ համար, ամեն զոհողութիւն յանձն առնելու, դո՛ւ հիմայ խուսափում ես:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Ես ոչ թէ խուսափում եմ, այլ չեմ հասկանում, թէ ինչի՞ համար մասնակցեմ այդպիսի աննպատակ և անմիտ ոճրագործութեան, որը կարող է թելադրել միայն էգի բնազդումը և ոչ թէ կնոջ իսկական ոյժը և գեղեցկութիւնը:

ԲՐՕՆԿԱ (աւելի եւ աւելի զրգռելով եւ բռնի կերպով): Այ մարդ, ի՞նչ ես ասում, մի՞թէ դու սիրտ ու արիւն չունես: Ասա ինձ, ի՞նչպէս ես դու սիրում կամ ի՞նչով ես սիրում: Քո այդ սէրը քեզ համար միանոյն է թէ գեղեցիկ խօսքերի հնչիւններով ինքնախաբէութեան մէջ ընկնել կամ ցնորքների և միրաժների մէջ ընկած՝ ինքնամոռացման ենթարկւել:

ԿԱԶԻՄԻՐ (հայեացքը յառած նրա վրայ): Քո խելագար ցաւն է խօսում քո տեղ: Սակայն դու իրաւացի ես, ես ընդունակ չեմ կամ, կարելի է, չափազանց ուժեղ եմ ձեր արիւնածարաւ սիրոյ համար՝ իր արիւնածարաւ առաքինութեամբ ու արիւնածարաւ ոճրագործութիւններով: (Վեր է կենում եւ յամրաքայլ ուղղում է դէպի դուրս: Բրօնկան նայում է նրա յետեւից, ապա՝ մօտ վազելով՝ բռնում է ձեռքերից եւ յետ քերում սենեակը):

ԲՐՕՆԿԱ: Մի գնա, մի գնա, իմ միակ եղբայր տեսնում ես, ես արդէն ուշքի եմ եկել, խելօքացել եմ. դո՛ւ, միայն դո՛ւ թափանցեցիր իմ հոգին: Տեսնում ես, Կնզեա, ես էլ հոգի ունիմ, թէ և տանջւած ու տրորւած, բայց և այնպէս բաւականաչափ ուժեղ և ընդունակ ըմբռնելու քո խօսքերի ամբողջ գեղեցկութիւնն ու բարութիւնը, պարփակելու գէթ մի մասը քո թախիծի և քո վիշտի: Պարզ կերպով ասա, Կնզեա, չէ՞ որ դու էլ թախիծ ունիս:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Հիմա ոչ, հիմա ոչ: Քեզանով վերջացաւ իմ թախիծը:

ԲՐՕՆԿԱ (անգիտակցաբար կրկնելով): Ինձանով... ինձանով... (Յանկարծ ուրախ եղանակով): Կնզեա, դու իսկապէս ասացիր, որ սիրում ես ինձ:

ԿԱԶԻՄԻՐ (մտախոհ): Ասացի:

ԲՐՕՆԿԱ: Եւ ասացիր, որ դու չափազանց մաքուր ու հպարտ ես և մի վաղանցուկ մտքով անդամ—ցանկասիրութեան մասին—չես արտաւորել քո նախնիքների տան տիկնոջ և քո եղբոր կնոջ պատիւը:

ԿԱԶԻՄԻՐ, Ասացի, և դա՛ իմ հոգու ողջ իմաստն է:

ԲՐՕՆԿԱ (յանկարծ բռնում է նրա ձեռքերից):

Օ՛, եղբայր իմ! (փարում է նրա պարանոցին, սեղմում է նրա գլուխը իր կրծքին, ապա ինքնամոռացութեան մէջ թեքւում է Կազիմիրի ուսի վրայ): Իմ հոգին այնպէս ուժասպառ է եղել, այնպէս ուղու է նիրհել. այնպէս կը ցանկայի, որ ինձ օրօրէի, օրօրէի անվերջ—մինչև յաւերժական խաղաղ քունը, որովհետև դու անվերջ բարի ես, անվերջ... (Յանկարծ պոկւում է նրանից): Կնզեա, դու գիտես թէ ես ի՞նչ եմ:

ԿԱԶԻՄԻՐ, Գիտեմ:

ԲՐՕՆԿԱ, Ասա ինձ, ասա, ի՞նչ եմ ես:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Ճերմակ ու մաքուր ձիւն, որ թափւում է սառած գետնի վրայ և տաքացնում, փայփայում է այդ դիակը իր գրկի մէջ, մինչև որ նա կենդանանայ և զարթնի, մինչև որ երկրի տաքուկ ծոցից հատիկները, որ թւում էին սառած ու մեռած, սկսեն նոր ու թարմ ընձիւղներ տալ:

ԲՐՕՆԿԱ (մտախոհ): Բայց թւում էր թէ ցանած հատիկը արդէն սառել է գետնի մէջ:

ԿԱԶԻՄԻՐ: Սառել է ցրտից, փթել է ճահճի մէջ...

ԲՐՕՆԿԱ: Հատիկը բողբոջներ է տալիս, իսկ ձիւնը հալւում է... Դու ճշմարիտ ես ասում, ես ձիւն եմ: (Յանկարծ վեր է թռչում տեղից): Ինչի՞ եւանքնած չէ: Լսում ես: (Կազիմիրը ականջ է դնում):

ԲՐՕՆԿԱ, Լսում ես, նա սանդուխքով վար է իջնում... Մի բոլբոջ յետոյ այստեղ կը լինի: (Յանկարծ շինծու կերպով ուրախ տրամադրութեան մէջ ընկնելով): Ախ, Կնզեա, ինչպէս տարօրինակ կերպով ես ուրախ ու երջանիկ եմ: (Բռնելով ուսերից եւ աշխատելով տարուքերել նրան մի կողմից միւսը): Օրօր, օրօր, իմ մանուկ, օրօր... Դէ քնիր, վերջապէս, յամառ մանուկ! (Դուան շէմքով երեսում է Նան եւ ուրախ ձեռնակալով նայում է այդ տեսարանին):

4 ԵՐԵՒՈՅԹ

ԲՐՕՆԿԱ (նայելով Նային): Օ՛րօր, օրօր, իմ փոքրիկ, դէ որ չես ուղում քնել, գոնէ պաննա եւային ասա—բարի առաւօտ!

ԿԱԶԻՄԻՐ (շինծու ուրախութեամբ): Բարի առաւօտ!

ԲՐՕՆԿԱ (ողջունելով Նային): Տես, Նան, ինչպէս մենք բոլորս այսօր շուտ ենք վերկացել: Ինձ թւում է, թէ այսօր Ծնունդ է: Մեզ մօտ սովորութիւն կար, որ այդ օրը բոլոր երեխաներին ձողիկներով էին արթնացնում. այդ պատճառով մենք արագութեամբ վեր էինք թռչում անկողիններից:

ՆԱ: Չէ՞ որ այդ բանը աւագ ուրբաթ է լինում կամ շաբաթ:

ԲՐՕՆԿԱ: Է՛հ, դա միևնոյն է... Նայիր միայն իմ այս մեծ ու բարի արջին: Ա՛յ, դու իմ բարի Կազիմիր!...

ԿԱԶԻՄԻՐ: Բրօնկան այսօր արթնացել է գերազանց տրամադրութիւնով:

ԲՐՕՆԿԱ: Դու ճշմարիտ ես ասում... Ինձ թւում է, թէ ես դեռ փոքրիկ երեխայ եմ և բարձրանում եմ այն կաղամխու բարձր գագաթը, որ կախած է անիծած սև լճակի վրայ:

ԵՒԱ: Դարձեալ այն սև լճակը:

ԲՐՕՆԿԱ (ծեղքը շարժելով): Է՛հ, միևնոյն է, լճակ լինի, թէ ոչ, ածիլի լինի թէ կախաղան, գնացքի անիւք, թէ օրինակ, ամենաբնական ձևով իր անկողնում: Մահը մահ է, միևնոյն է—ինչպէս և սրտեղ լինի: (Յանկարծ ընդհատելով): Նայիր միայն, Եւա, այս բարեսիրտ Կազիմիրը նման չէ բազմաճիւղ կաղամխու կամ իմ հսկայ հօբեղօրը, որի ուսերին ես այնքան յաճախ թռչկոտում էի, քիչ էր մնում վիզս կոտրէի:

ԵՒԱ: Ինչի՞ դու այդպէս ուրախ ես:

ԲՐՕՆԿԱ (սիրալիք կերպով բռնում է նրա ձեռքը): Գիտե՞ս, Եւա, յաճախ ինչոր յիմար նախազգացումներ ծանրանում են ինձ վրայ, որոնցով ես թունաւորում եմ թէ իմ և թէ ուրիշների կեանքը. բայց երբ այդ բոլորը անցնում է, ես կրկնակի ուրախ եմ լինում: (Մի քիչ յոգնած): Բայց նայիր այս Կազիմիրին. սա ոչնչի պէտք չէ: Ա՛խ, Կազեա, ինչպէս տխուր ես դու, ինչպէս տխուր!... Եւա, գիտե՞ս ինչ, արի միասին վազենք գնանք պարտէզը: Այստեղ ձիւնը մինչև գոտի է հասնում: Ա՛խ, ինչպիսի բաւականութիւն է թափառել այդպիսի ձիւնի մէջ, նրան փոքր կրծքով և ոտներով, որ շուտով դալարի այն մեռած, բայց հիմա արդէն մի քիչ ջերմութիւն ստացած աշնանացանը:

ԵՒԱ (իբրեւ թէ ուշադրութիւն չը դարձնելով, ներողամիտ կերպով): Բրօնկան էլի ճարաճճի բաներ է անում: Հիմա կարելի է ձիւնի մէջ մտնել, առաւօտեան հագուստով և տուֆլիներով:

ԲՐՕՆԿԱ: Դրանից ինչ: Ես ընտելացած եմ, իսկ դու արդէն հագնւած: Գնանք, թանկագին Եւա, դու այնպէս շուտ մրսող ես. ես քեզ ձիւնի մէջ կը տաքացնեմ: Ձիւնով ես կը տրորեմ քո երեսը, ձիւնով կը լւամ քո մազերը. ախ, եթէ իմանայիր թէ ինչպէս ձիւնը շոյում, տաքացնում է սառած ձեռքերն ու պաղած սիրտը...

ԵՒԱ: Ո՛չ, Բրօնկա (նոյն քողարկւած, խորհրդաւոր ժպտով): Ձիւն պէտք չէ ինձ. ինձ համար լաւ են իմ սառած ձեռքերը և պաղած սիրտը: Իմ հոգին տաքացնելու համար ձիւն պէտք չէ դեռ ևս:

ԲՐՕՆԿԱ (ուշադրութեամբ նայում է նրան): Ո՛չ, իսկապէս ոչ: Ուրեմն դու արի, Կազեա, միասին վա-

զենք, ընկնենք ձիւնի մէջ. բայց դու թո՛ղ կը տաս քեզ վայր դրելու ձիւնի մէջ: Ինչպիսի հրաշալի ձնէմարդ դուրս կը բերեմ քեզանից! (Չեղքերի շարժումներով ցոյց է տալիս ձեռքը): Այստեղ երկու կտոր ածուխ կը կոխեմ—դրանք կը լինին քո աչքերը. այստեղ մի քարի կտոր կը գնեմ—կը լինի քեթ. իսկ այստեղ անա այնպէս կանեմ, կը լինի շրթունքներ. բերանդ էլ ծխաքարը կը գնեմ: Ա՛խ, Եւա, Եւա, ինչի՞ դու չես ուզում մեզ հետ դալ: Դէ, արի, Կազեա, արի: (Քարշում է իր յետևից Կազիմիրին): Եւա, այս ըռպէին Թադէուշը այստեղ կը գայ: (Կազիմիրի հետ միասին դուրս է վազում նախասենեակ: Բրօնկայի ձայնը նախասենեակից: Թադէուշ, Թադէուշ, Եւան մենա՛կ է, մեզ համար նախաճաշ պատրաստեցէ՛ք:

5 ԵՐԵՒՈՅԹ

Եւան միայնակ մօտենում է պատուհանին, մի րոպէի չափ նայում է պատուհանով՝ մատնեքով Թմակնարկելով ապակու վրայ. տպա սառն ու մոայ մօտենում է բուխարուն, ունեկիրով խառնում է կրակը և նստում անշարժ, աչքը՝ յառելով կրակին:

6 ԵՐԵՒՈՅԹ

Ներս է դալիս Թադէուշը, նայում է սենեակի չորս կողմը, ապա մօտենում է Եւային, վերցնում բաղաճո՞րը և նստում նրա մօտ:

ԹԱԴԵՒՈՅԹ. Բարե տալ պէ՛տք է քեզ:

ԵՒԱ (լռում է):

ԹԱԴԵՒՈՅԹ: Կարելի է իմանալ, թէ ո՞վ էր կանչում ինձ:

ԵՒԱ (թմրած բարձրացնում է գլուխը): Բրօնկան էր կանչում: Նա առաւօտայն հագուստով և տուֆլիներ հագած՝ Կազիմիրի հետ միասին դուրս վազեցին ձնագնդի խաղալու... Ասում էր—մըքան հաճելի է՝ մինչև գօտի խուլի ձիւնի մէջ, կուրծքով ցրել ձիւնի ալիքները... Դու չես վախենում, որ նա մըսէ:

ԹԱԴԵՒՈՅԹ (կարծես ընի մէջ): Միևնոյն է:

ԵՒԱ: Խանդ չե՞ս զգում գէպի Կազիմիրը Բրօնկայի վերաբերմամբ:

ԹԱԴԵՒՈՅԹ (նայում է նրան ոչինչ չը պատասխանելով):

ԵՒԱ: Ո՞րտեղ էիր քիչ առաջ:

ԹԱԴԵՒՈՅԹ: Իմ մենաւորութեան մէջ, ինքս ինձ հետ:

ԵՒԱ: Ինձ հետ, ինձ մօտ:

ԹԱԴԵՒՈՅԹ (ըարկացած): Ասում եմ քեզ, որ ինքս ինձ հետ եի՛:

ԵՒԱ (շոյում է նրա ձեռքը): Ինչի՞ քեզ այդպէս կատաղեցնում է այն հանգամանքը, որ դու այսուհետև պէտք է միշտ լինես ինձ հետ և ինձ մօտ:

ԹԱԴԵՒՈՅԹ. Քեզ հետ լինել: Քեզ մօտ լինել: Մահը հարիւր անգամ աւելի լաւ է:

ԵՒԱ. (մտախոյ): Երբ ես մտայ քո տունը. . Ո՛հ, ո՛հ, ո՛հ, ես այդ չէի ուզում ասել: Այո, այն ընդհանուր Միայն մի ընդհանուր էր... Երբ դու վերադարձար, ես կանգնած էի ահա այն սենեակում. թէև չէի լսում ձեր խօսակցությունը, բայց զգում էի, որ դուք հրաշալի էք, — ես մի ընդհանուր չափ տատանմունքի մէջ ընկայ — ոտք կոխել, արդեօք, ձեր հրաշանկութեան և հանգստութեան սրբութիւն սրբոցը, թէ՞ ոչ:

ԹԱԴԵՆՈՒՇ (կարծես զարթնելով քնից): Ո՛ւր է Բրօնկան:

ԵՒԱ: Բրօնկան իր կամքով գնացել է ձիւնը փոքելու և ցրիւ տալու, որ քո սառած հոգու մէջ ցանած աշնանացանը շուտով աճի:

ԹԱԴԵՆՈՒՇ (անվճռողական կերպով նայում է նրան, ապա՝ կրակին եւ յանկարծ հարցնում է): Ասա ինձ, ի՞նչ ես ուզում դու:

ԵՒԱ. (կորովի): Ի՞նչ: Դու դեռ չը գիտես ինչ:

(Մի ընդհանուր ընդմիջում):

ԹԱԴԵՆՈՒՇ: Դա երբէք չի լինի! (Կատաղի): Աւելի շուտ ես քո գլուխը կը ջարդեմ, կը կոխկոտեմ քեզ, ինչպէս մի սողունի. հէնց քեզ համար հալումաշ լինելով, անիծած դե, աւելի շուտ ես կը ջարջախեմ իմ ճակատը՝ քան թոյլ կը տամ, որ այդ բանը կատարի!

ԵՒԱ. (յափշտակաւ եւ հրճանքով նայում է նրան): Ինչպէս դու դեղեցիկ ես, երբ սիրում ես ինձ այդպիսի խելագար ուժով!

ԹԱԴԵՆՈՒՇ (ընկնում է նրա ձեռքից): Ես քեզ ասում եմ!

ԵՒԱ: Այդ էլ գիտեմ: Հէնց միայն այդ պատճառով էլ աւելի եմ սիրում քո սէրը:

ԹԱԴԵՆՈՒՇ: Ես չեմ բացասում իմ սէրը, չեմ բացասում իմ թախիծը քո վերաբերմամբ, բայց այդպիսի զոհաբերութիւն ես քեզ չեմ անի: Եւ երբեք եմ քո ասած, որ դա երբէք չի լինի, երբէք:

ԵՒԱ: Պիտի լինի!

ԹԱԴԵՆՈՒՇ (շմամ, խեղդաւ ծիծելով): Կրկին անգամ ասում եմ — երբէք, երբէք!

ԵՒԱ. (անշարժ, լայն բացած աչքերով): Հէնց այսօր կը կատարի! (Կորրիդորից լսում է երկու վիճող ձայների աղմուկ):

ԹԱԴԵՆՈՒՇ (ականջ է դնում): Այս ի՞նչ է նշանակում: (Չանգահարում է: Մի քիչ յետոյ ներս է գալիս սպասարարը):

7 ԵՐԵՒՈՅԹ

ԹԱԴԵՆՈՒՇ: Ի՞նչ աղմուկ ու վէճ է:

ՍՊԱՍԱՒՈՐ: Պարոն, մի ինչ որ կին է եկել և թախանձագին ուղղում է տեսնել տիրուհու հետ:

ԹԱԴԵՆՈՒՇ: Ինչի՞ հասցիք, որ խոհանոցում սպասէ:

ՍՊԱՍԱՒՈՐ: Ասացի, բայց նա չի ուզում խոհանոց գնալ: Նա ասում է, որ ինքը տիրուհու համար միևնոյն է թէ հարազատ մայր...

ԹԱԴԵՆՈՒՇ (շփում է ճակատը): Ներս թող նրան: (Սպասարարը դուրս է գնում. լուռ թիւն):

8 ԵՐԵՒՈՅԹ

Ներս է գալիս մի անծանօթ կին, մոայլ կերպով նայում է շուրջը, ապա խօսում է հանգիստ առանց քաշկուլ:

ՄԱԿՐԻՆԱ: Ինձ չէին ուզում ներս թողնելու, հրամայում էին խոհանոցում սպասել, բայց ես իրաւունք ունիմ մտնելու այս տունը հէնց այն դռնով, որով մտնում են պարոնները, թէկուզ այս աշխարհի ամենից ուժեղները:

ԹԱԴԵՆՈՒՇ (ապշտած մօտենում է նրան): Այդ ի՞նչ է նշանակում:

(Եւս մէջքը դէպի Թադէուշ ու Մակրինան կանգնած՝ փոթկալով բարձրաձայն քրքում է):

ԹԱԴԵՆՈՒՇ (չը լսելով Եւայի քրքիւր, երկիւղով ընկնում է Մակրինայի ձեռքը աստիճանաբար սաստկացող սարսափով): Շուտ ասացէք, այս ի՞նչ է նշանակում:

ՄԱԿՐԻՆԱ (մատով ցոյց տալով Եւային՝ խօսում է շատ հանգիստ, լուրջ ու ազդու կերպով): Ես ճանաչում եմ այս օրիորդին, նա էլ ինձ է լաւ ճանաչում: (Եւան վերջ տալով ծիծաղին՝ յանկարծ դառնում է դէպի նա. երկուսն էլ աչքերով չափում են միմեանց): Թոյլ տւէք ինձ այստեղ, այս անկիւնում նստել ու սպասել իմ տիրուհուն: Ձեր ամուսինը մեր ամենասիրելի մանուկն է, որին և պահել, մեծացրել ու դաստիարակել եմ: (Ստանում է դռան մօտ, անկիւնում: Թադէուշը յետ է քաշում դէպի Եւան, որը նորից դարձել է դէպի բուխարին եւ չի նկատում նրան: Յանկարծ ներս է վազում Բրօնկան, ամբողջովին ծիւնածախով, նետում է դէպի Թադէուշը եւ ուժգին զրկում է նրան):

9 ԵՐԵՒՈՅԹ

ԲՐՕՆԿԱ: Տաքացրու ինձ, Թադէա, զցիր ինձ կրակի մէջ, ես սառել եմ մինչև ոսկորներս! Թադէա, տաքացրու ինձ:

ԹԱԴԵՆԱ (ազատելով նրա զրկից): Այ, քո դայեակը եկել է:

ԲՐՕՆԿԱ (ապշտած, ցնցելով հեռանում է Թադէուշից, նայում է իր շուրջը եւ յանկարծ նկատելով Մակրինային, որը վեր է կացել նստած տեղից՝ նետում է դէպի նա): Դու, դու, անզուգական իմ սիրելի մայրիկ! Ա՛խ, ինչպէս լաւ է, եկել ես! Ո՛հ, ինչպէս լաւ է, որ դու արդէն այստեղ ես...

ՎԱՐԱԿՈՅԹ

IV ԱՐԱՐԻԱԾ

1 ԵՐԵՒՈՅԹ

Պատուհանի առաջ, ձմեռային երեկոյի մթնաշաղիւն,
սպիտակին է տալիս ձիւնը: Յամբարայլ ներս է
մտնում Բրօնկան, ցաւատանը ու ծնշւած՝ ձեռքին
մի տրորւած նամակ՝ մօտենում է պատուհանին,
երկար նայում է պուրակին (պարկ), ապա
նամակը քանում է, ձեռքերով հարթում եւ կար-
դում՝ մէջքը դարձրած դէպի հասարակութիւնը:

ԲՐՕՆԿԱ. (Կարդում է մեղմ ձայնով): «Իմ միակ,
իմ չքնանդ Բրօնկա... (Ընդհատելով՝ ձեռքերը ցած է
թողնում, ապա արտասուելով): «Իմ միակ Բրօն-
կա... Տէր-Աստուած... Այո, ճշմարիտ է, ճշմարիտ,
միակ... ձիւն ուր միակ, միայնակ ամբողջ աշխարհում...
(Նրեւը դարձնում է դէպի հասարակութիւնը): Ես հի-
մա ճշմարիտ որ մենակ եմ ամբողջ աշխարհում... Ա՛հ,
Մակրինա, Մակրինա! (Ձանգահարում եւ ցրւած
մտքով ու մոլար հայեացքով իր առաջն է նայում):
Մակրինան, իմ դայեակը, քրոջս էլ պահել, խնամել էր,
յետոյ էլ դադարի մէջ էր դրել... Ա՛խ, այն լճակը,
այն լճակը!..

2 ԵՐԵՒՈՅԹ

ՍՊԱՍԱՒՈՐ. (Ներս է գալիս): Տիրուհի, դժբ Բա-
րեհաճեցիք զանգահարելու:

ԲՐՕՆԿԱ. Այո, ասան ծառաներին, որ լճակի սա-
ռուցի վրայից ձիւնը սրբեն, մաքրեն:

ՍՊԱՍԱՒՈՐ. (Կանգնում եւ լռում է):

ԲՐՕՆԿԱ. (Անհամբեր կերպով): Ել ինչի՞ս ես սպա-
սում:

ՍՊԱՍԱՒՈՐ. Տիրուհի, երկու ժամ առաջ սարսա-
փելի փոթորիկ էր, երկու արշինից աւելի ձիւն է կու-
տակել, պէտք է երկար մաքրել:

ԲՐՕՆԿԱ. (Անհամբեր կերպով): Դա նշանակու-
թիւն չունի: Ամբողջ գիւղը հաւաքի՛ր, լճակը պէտք է
մաքուր լինի, ինչպէս ապակի. ասան որ սառուցը կոտ-
րեն, ծակ բանան. կանչիր ձկնորսներին և պատրաս-
տիր կերոնները: Այսօր ձուկ պիտի որսանք:

ՍՊԱՍԱՒՈՐ. Բոլորը կը կատարեն, ինչպէս հրա-
մայում է տիրուհի:

ԲՐՕՆԿԱ. (Շիտ յուզւած): Բայց այդ բոլորը
պէտք է շուտ կատարել, շուտ, շուտ:

(Սպասաւորը՝ գլուխ տալով ուզում է
դուրս գնալ):

ԲՐՕՆԿԱ. Ո՞րտեղ է պան Կազիմիրը:

ՍՊԱՍԱՒՈՐ. Փակել է իր սենեակում և հրա-
մայել է ասելու...

ԲՐՕՆԿԱ. Ի՞նչ է հրամայել ասելու:

ՍՊԱՍԱՒՈՐ. Որ այսօր դուրս չի գալու, որով-
հետեւ պիտի աշխատի:

ԲՐՕՆԿԱ. (Չայնը երկարացնելով): Հա—ա: Դէ,
որ այդպէս է, ինչքի՛ր նրան, որ մի քիչ յետոյ այս-
տեղ գայ:

(Սպասաւորը կրկին գլուխ է տալիս, ու-
զում է նեղանալ):

ԲՐՕՆԿԱ. (Յանկարծօրէն շփոթւած եւ քաշելով):
Իսկ պանին տեսի՞լ ես:

ՍՊԱՍԱՒՈՐ. Մի քիչ առաջ պանը անտառ գնաց:

ԲՐՕՆԿԱ. (Անհանգիստ կերպով): Մենակ:

ՍՊԱՍԱՒՈՐ. Ո՛չ, այն պանայի հետ, որ մեզ
հիւր է:

ԲՐՕՆԿԱ. (Նայում է նրան): Հը՛մ. ուրեմն լաւ է...
(Մտախորհ): Խնդրե՛ր Մակրինային, որ ինձ մօտ գայ,
բայց չըմոռանաս, որ ձիւնը լճակից, որքան կարելի
է, լաւ մաքրեն, սառուցը կոտրեն, անցը բանան և կե-
րոնները պատրաստեն, իսկ Մակրինային կանչիր, որ
հէնց հիմա գայ (Սպասաւորը դուրս է գնում):

3 ԵՐԵՒՈՅԹ

ԲՐՕՆԿԱ. (Մենակ, գլուխը բռնած ձեռքերի մէջ,
ման է գալիս սենեակում): Մենակ եմ, մենակ, մե-
նակ... Նա գնացել է Եւայի հետ... Կազեան փակել է
իր սենեակում... Ամբողջ տան մէջ միայն Մակրինան
է և ես... հա—հա—հա... (Հարունակում է ման գալ սե-
նեակում): Ընդամենը երկու օր առաջ ես նրա միակն
էի, միակը, իսկ այսօր, այսօր... (Նորից քանում է
նամակը եւ շնչալով կարդում է): «Հազիւ անցել է
մի շաբաթ, բայց ես այնպէս բռնա կերպով կարօտել
եմ քեզ, այնպէս փափագում եմ քեզ տեսնելու...»
(Նամակը ձգում է յատակին): Սուտ է, սուտ! (Մի
քիչ մտածելուց յետոյ, կոսնում է, նամակը վերցնում
ու համբուրում): Ո՛չ, ոչ, դա սուտ չէ: (Բնշշուժեամբ
հարթում է նամակը եւ նստում օսմանսան բազմոցի
վրայ): Այսպէս էր հաճելի Աստուծոն, այսպէս էր կա-
մենում Աստուած...

4 ԵՐԵՒՈՅԹ

Ներս է գալիս Մակրինան եւ կամաց
կանգ առնում դռան մօտ:

ԲՐՕՆԿԱ. (Չընկատելով Մակրինային կրկնում

է աւելի եւ աւելի թուլացող ծայնով): Այսպէս էր կամենում Աստուած... (Ընդմիջում):

ԲՐՕՆԿԱ. (Վախեցած՝ վեր թռչելով տեղից): Ո՞վ կայ այստեղ: (Յանկարծ նկատում է Մակրինային): Ա՛խ, այդ դժու ես, Մակրինա: Ի՞նչ լաւ, որ դու այստեղ ես: (Մօտենալով նրան՝ ձեռքից բռնում է եւ նրստեցնում իր մօտ): Լաւ է, որ դու եկել ես, Մակրինա, շատ լաւ է... (Յանկարծօրէն ուշադրութեամբ նայելով Մակրինային): Աստիճան, սրտեղից յանկարծ այդպիսի միտք ծագեց քեզանում՝ այսպիսի ցրտին, այսպիսի բուր-բօրանին այսքան օրւայ ճանապարհ կտրել ինձ այցելութեան դալու: Այսքան տարի դու չէիր էլ մտածում տեսութեան գալու քո մեծացրած երեխային, որի համար, նրա որբանալու բոլորից, դու դարձար ամենալաւ մայր, և յանկարծ... (Ընդհատում եւ զարմացած նայում է Մակրինային):

ՄԱԿՐԻՆԱ. (Մտախոհ): Ո՛հ, ամենին «յանկարծ» չըպատահեց իմ դալը: Ես քեզ դուրգուրել, պահպանել եմ աչքիս լոյսի պէս, այնպէս եմ եղել քեզ համար, որ ինչ լաւ՝ հարադատ մայրն էլ չէր կարող լինել:

ԲՐՕՆԿԱ. Օրօրոցից սկսած՝ դու ինձ մեծացրել ես... և երբ դեռ փոքր էիր... դու ինձ կերակրել ես քո կաթով... Գիտե՞ս, Մակրինա, դու բոլորովին չես ձեռացել, էլի այնպէս հանգիստ, բարի ու մեղմ ես:

ՄԱԿՐԻՆԱ. (Դուլիս շարժելով): Հանգիստ, բարի ու մեղմ:

ԲՐՕՆԿԱ. Մակրինա, յիշում ես, երբ ես անհանգիստ էի լինում, ինչպէս դու զգուշութեամբ վերցնում էիր ինձ օրօրոցից և ամբողջ գիշերները գրկած մանածում սենեակում, նանիկ ասում, սեղմում կրծքիդ:

ՄԱԿՐԻՆԱ. Մինչև օրօրոց դնելն էլ քեզ լաւ յիշում եմ:

ԲՐՕՆԿԱ. (Յանկարծ): Ի՞նչ ես ասում:

ՄԱԿՐԻՆԱ. (Հանգիստ կերպով): Քո լոյս աշխարհ գալուց էլ վաղ եմ ճանաչում քեզ: Ես քեզ փայփայում, տաքացնում, համբուրում էի, որ կեանք ներշնչեմ քեզ... (Մտախոհ): Իսկ հիմա եկել եմ քեզ մօտ, որ մատնեբով փակեմ այն աչքերը, որ հէնց ինքս եմ իմ համբոյրներով բացել կեանքի համար...

ԲՐՕՆԿԱ. (Վեր է թռչում տեղից): Երազ չէ՞ սա արդեօք:

ՄԱԿՐԻՆԱ. Երազ չէ՞, ասում ես: Բայց ի՞նչ է կեանքը: Նոյն երազը չէ՞, արդեօք: Անյայտ ասողը ի՞նչ շողիւնով կեանքը արթնացնելով՝ թափառում է, թափառում, ապա դժգունանում՝ չըհասկանալով ո՛չ ի՞նչ նշանակութիւնը, ո՛չ էլ այն մարդկանց ճակատագրերը, որոնց աշխարհ գալու ժամանակ՝ նա առաջին անգամ շողում է իր ցանկալի, բարեբեր ճառագայթով. ապա

երկաւ, երկաւ տարիներէ յետոյ նորից վերադառնում է, որ կործանէ հէնց իր ստեղծած կեանքը: **ԲՐՕՆԿԱ.** (Կամաց կամաց ձեռքը մեկնում է դէպի զանգակը):

ՄԱԿՐԻՆԱ. (Ժպտալով): Ինչի՞ դու վախենում ես ինձանից: Ուզում ես ծառաներին կանչել: Կարելի է դու ուզում ես ինձ դժու անել այստեղից. . (Բռնում է Բրօնկայի ձեռքից):

ԲՐՕՆԿԱ. (Սարսափած): Ինչպէս պաղ է քո ձեռքը: Ինչպէս պաղ է...

ՄԱԿՐԻՆԱ. (Դնրշութեամբ նայելով նրան): Բրօնկա, ինչպէս դու այս բոլորիս կենդանի կերպով յիշեցնում ես քո հօրը... Այն ժամանակ նա նստած էր իր սենեակում, նստած էր, բայց յանկարծ շանթահար եղածի նման վեր թռաւ տեղից...

ԲՐՕՆԿԱ. Ինչի՞ նա վեր թռաւ...

ՄԱԿՐԻՆԱ. Քոյրդ խեղդել էր...

ԲՐՕՆԿԱ. Ի՞նչ, ի՞նչ, ի՞նչ ասացիր:

ՄԱԿՐԻՆԱ. Քոյրդ խեղդել էր... Ես ինքս դուրս հանեցի նրան լճակից, անձ ձեռք պատուհանների առաջ գտնուող լճակի նման մի լճակից: Ձեռքի վրայ վերցնելով փոքրիկ խղճուկ դիակը՝ դէս ու դէն շարժեցի. տաքացնում էի, սեղմում էի կրծքիս, համբուրում էի—բոլորը իզո բ... Համբոյրով ես նրան կեանքի կոչեցի, հէնց ես էլ նրա մարած աչքերը փակեցի իմ ձեռքով... Երբ ես բերում էի իմ թանկագին բուռ, քո հայրը, բարի արձանի նման, կանգնած էր վերանդայի դռան մօտ, իսկ դու պառկել էիր ու երեսդ թաքցրել խոտերի մէջ:

ԲՐՕՆԿԱ. (Նայում է նրան մոլար հայեացքով): Մակրինա, ինձ թւում է, թէ ես հիւանդ եմ: Ձեմ հասկանում քեզ. դու նրա համար ես ինձ ու քոջս համբուրելով՝ կեանքի հրաւիրել, որ ապա պաղ ձեռքերով փակես մեր աչքերը: Ձէ՞ որ դու այսպէս ասացիր, այժմ Մէկ էլ դու ասացիր, թէ կան աստղեր, որ մարդկանց կեանքի են կանչում, ապա հեռանում, գնում են իրանց երկնային նախասահմանումների անիմանալի ճանապարհով և վերադառնում են, որ ոչնչացնեն հէնց իրանց ճառագայթով վառած կեանքը: Դու այսպէս ասացիր: Ա՛խ, ինչպիսի հրաշալի հէքեաթներ ես պատմում... Օ՛հ, մէկն էլ պատմիր ինձ, մէկն էլ... Սպասիր, ես այնպէս տարօրինակ եմ, քնաթաթախ... Ճիշտ է! Կան այդպիսի աստղեր, որ մարդու քաշում, յափշտակում, դիշատում են: Պէտք է գնալ նրանց յետեից—դէպի երկնքի բարձունքը, դէպի անդունդի խորութիւնը, ովկիանոսների անհունութիւնը, միևնոյն է, պէտք է գնալ նրանց յետեից, պէտք է... (Սեղմում է Մակրինային): Նա գնաց իր աստղի յետեից, իսկ ես,

Մակրինա, իսկ ես, մեն-մենակ: Չէ՞ որ դու ձեռքերիդ վրայ կը վերցնես ինձ և ուսերիդ վրայ կը տանես, որ զնես իմ հօր ոտների մօտ... Կը տեսնեմ քրոջս... Կը տեսնեմ մօրս... Մակրինա, դու այնպես հանգիստ, բարի ու մեղմ ես... Ա՛խ, ինչպես ես քնաթաթախ եմ... Նստի՛ր ինձ մօտ, Մակրինա: (Ընկնում, մեկնում է օտմանեան թաղմոցի վրայ եւ աչքերը փակում):

ՄԱԿՐԻՆԱ. (Կամաց վեր է կենում, նայում է նրան եւ ծանր ու հպարտ քայլածքով դուրս է գնում սենեակից):

Մի րոպե խորին լռութիւն: Բրօնկան ընած է երեսում: Ներս է մտնում Կազիմիրը ու մօտենում Բրօնկային:

5. ԵՐԵՒՈՅԹ.

ԿԱԶԻՄԻՐ. Բրօնկա, ի՞նչ է պատահել քեզ:

ԲՐՕՆԿԱ. (Բնից զարթեցրած ի ման): Ա՛խ, Կազեա, Կազեա, ինչ լաւ, որ երկար:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Մի՞թէ քեզ էիր, Բրօնկա:

ԲՐՕՆԿԱ. Չը գիտեմ, չը գիտեմ, չը գիտեմ: Գլուխս այնպէս ծանրացած է... Ինքս էլ բոլորովին, բոլորովին մենակ եմ... Թաղէուշը Եւայի հետ գնացել է անտառ. իսկ ես մենակ եմ մնացել... Կազեա, ինչի՞ ես այսպէս մենակ եմ:

ԿԱԶԻՄԻՐ. (Վախեցած): Բայց չէ՞ որ Մակրինան քեզ մօտ էր:

ԲՐՕՆԿԱ. (Շփում է ճակատը, տրորում է աչքերն ու քունքերը): Մակրինան: Ի՞նչ ես ասում: Մակրինան: Երազումս տեսայ Մակրինային, հօրս, մօրս... Կազեա, Կազեա! Մօրս տեսայ երազում: Գիտեմ, այդ ինչպէս եղաւ: Ես գնում էի, գնում, գնում մի ինչոր ամայի ու զառիվայր դաշտով. շրջապատում, գորշ աղջամուղջի մէջ, միայն խաչեր էին փայլելում. յանկարծ պատահում է ճանապարհին նստած մի ինչոր կին... ես չէի տեսնում, չէի լսում ոչինչ, բայց զգում էի, որ իմ մայրն է այնտեղ նստած, մեռած մանկանը սեղմում է կրծքին: Հա-հա-հա! Կազեա, ինչի՞ այդպէս վախեցար: Լսիր: Եւ տեսնում է, թէ ինչպէս իր միւս երեխան բոբիկ ոտներով քարէ գալիս փշոտ շաւիղով, խռռնեցով... հագիւ-հագ շարժում է՝ շարունակ լեռն ի վեր, լեռն ի վեր: Եւ այդպէս գնում եմ, գնում եմ, կարծես մէկը առաջը զցած քշում էր ինձ: Այդ միջոցին մայրս վայր է գնում մանկանը, որին սեղմում էր կրծքին, և ձեռքերը տարածում է դէպի ինձ, իսկ ես չափազանց յոգնած ընկնում եմ մօրս գիրկը... Եւ յանկարծ, կարծես, հոգի՛ր փչեց, մշուշը ցրեց, և ես

ինձ զգացի կմախքի երկաթեայ սարսափելի գրկում... Օ՛ր...

ԿԱԶԻՄԻՐ. Բրօնեա, Բրօնեա, դու հիւանդ ես:

ԲՐՕՆԿԱ. Հա-հա-հա, հիւանդ եմ, հիւանդ եմ...

Ի՞նչ է նշանակում հիւանդ լինել? (Նրկար նայում է Կազիմիրին, ապա խօսում է խորհրդաւոր կերպով): Կազեա, Կազեա, դու այսօր առաւօտեան ասում էիր, թէ սիրում ես ինձ: Դա երազ էր, թէ իրականութիւն: Դձ ասացիր, որ սիրում ես ինձ:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Այո, այո, ասացի և էլի կրկնում եմ, որ սիրում եմ քեզ:

ԲՐՕՆԿԱ. Ա՛խ, ինչ լաւ է, որ դու ինձ սիրում ես! Դու ինձ չէս թողնիլ, Կազեա: Այնպէս չէ:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ո՛չ:

ԲՐՕՆԿԱ. Բայց գիտե՞ս, թէ ինչի՞ Թաղէուշը ինձ թողեց:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Գիտեմ:

ԲՐՕՆԿԱ. Ես էլ գիտեմ: Ճիշտ էիր ասում, Կազեա, այնպէս չէ:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ի՞նչը:

ԲՐՕՆԿԱ. Որ ես ձիւն եմ եղել, այնպիսի բարի, սպիտակ ձիւն, որ գրկում է սառած գետինը և տաքացնում է նրան: Այնպէս չէ, Կազեա:

ԿԱԶԻՄԻՐ (մտախոհ): Այո... Բայց կարելի է, դու եղել ես մի բարի և բուժիչ ձեռք, որը փաղաքեց վիրաւոր թռչնակին... Ինչպէ՞ս նրա համար լաւ էր քեզ մօտ, քանի դեռ հիւանդ էր, իսկ հիմա նրա թևերը մեծացել են, միանունքները ամրացել և նա պատրաստուում է թռչելու... Ասենք, պատրաստուելու ոչինչ չը կայ. նա արդէն իր թևերը կարգի է բերել...

ԲՐՕՆԿԱ. (վախեցած): Մի ասի այդ բանը:

ԿԱԶԻՄԻՐ (վրդովւած): Ընդհակառակը՝ ես հէնց դրա մասին պիտի խօսեմ: Թաղէուշը Եւայի հետ կը թռչէ, կը հեռանայ քեզանից:

ԲՐՕՆԿԱ. Եւայի՞ հետ, Եւայի՞ հետ: Ո՞վ է այդ Եւան: Ի՞նչ է նա:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ո՞վ է նա կամ ի՞նչ է: Ինձ համար՝ մի յաջող դիպած, իսկ քեզ համար—հիւանդագին մըղձաւանջ և Թաղէուշի գոթոխային կրքի առարկան: Ահա ինչ է Եւան: (Բռնիծաղ տալով): Դեռ չէս հասկանում: Ուրեմն լսիր: Եւան—ինձ համար յաջող դիպած է, որովհետեւ՝ առանց նրան՝ ես երբէք չէի տեսնի քո ամբողջ ոյժն ու գեղեցկութիւնը: Քեզ համար Եւան—Պարհուրանք ու սոսկում է, որովհետեւ դու զգում ես, որ նա գլորում է քեզ յուսահատութեան սև անդունդը, զգում ես, որ նա քեզանից խլում, յափշտակում է Թաղէուշին, որի համար գոթոխային կիրք է նա, մարմնացումը անյաղթելի ոյժի և իշխանութեան, մարմնա-

ցումը խռովայոյզ թախիծի, որ վեր է քաշում նրան, վեր—դէպի երկինքը!

ԲՐՕՆԿԱ. (Վեր է թռչում տեղից եւ ուղղում է): Նայիր—ես ուժեղ եմ ու բաւականաչափ սառնարիւն ու հզօր, որ կարողանամ ոչնչացնել, կոխկոտել նրան էլ, նրան էլ! Ես ամենքից էլ զօրեղ եմ: Ես կըյօշոտեմ եւ կըսպանեմ Եւային, որովհետեւ միայն ես, մենակ ես եմ Թադէուշի թախիծի առարկան!

ԿԱԶԻՄԻՐ. Նրա թախիծի սլաքը քեզանից հեռու մի կողմն է ընկել:

ԲՐՕՆԿԱ. (Խեղազարւածի պէս): Բայց նայիր ինձ, Կազեա, նայիր! Տես, ես էլ մատաղահաս եմ, գեղեցիկ... Նա միշտ կրկնում էր. ինչպէս դու գեղեցիկ ես! Ինչի հապա նրա թախիծը մի կողմը թողեց ինձ:

ԿԱԶԻՄԻՐ. (Բռնում է նրա ձեռքերից եւ խօսում է մեղմ ու սիրալիր): Ինձ համար դու գեղեցիկ, վսեմ ու նւիրական միւթթարանք ես:

ԲՐՕՆԿԱ. (Մայրում է նրան, ապա յանկարծօրէն): Դու ինձ գայթակղեցնում ես:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ո՛չ, Բրօնեա, ոչ: Հէնց այսօր առաւօտեան ասացի, որ ես արհամարհանքով կըմերժէի քո փոխադարձ սէրը: Բայց ես սիրում եմ քեզ եւ գտնում եմ, որ դու շատ գեղեցիկ ես՝ չընայած քո թուլութեանը եւ վստահութեանը... Ինչոր չար բան է կատարւում այս տանը, եւ ես ուզում եմ քեզ համար լիսնել եղբայր, մտերիմ բարեկամ, ինչոր միայն ուզես...

ԲՐՕՆԿԱ. Կազեա, դու այդ բանը լսւել էս ատում:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Միթէ այդքան էլ ինձ չես ճանաչում:

ԲՐՕՆԿԱ. (Շոյելով նրան): Ճանաչում եմ քեզ, Կազեա, ճանաչում եմ: Ես մենակ եմ ամբողջ աշխարհում, մենակ. դու նոյնպէս մենակ ես... Ես սիրում եմ, բայց ոչ թէ քեզ, այլ քո բարի ու գեղեցիկ զգացմունքները: Ասա ինձ, Կազեա, ինչի այսպէս քնաթաթախ եմ ու տանջւած:

ԿԱԶԻՄԻՐ. (Հոգատար ու քնքոյշ կերպով): Դու ամբողջ գիշերը չես քնել:

ԲՐՕՆԿԱ. Օ՛ր, ինչպէս նրան տանջում էի! Ինչպէս մենք տանջեցինք միմեանց:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Նա ի՞նչ էր ասում քեզ:

ԲՐՕՆԿԱ. Ոչինչ, ոչինչ, ոչ մի բան: Նա բարի էր, քաղաքավարի, սիրող, բայց ես հասկացայ, որ նրա թախիծի սլաքը ինձանից հեռու, հեռու մի կողմն է ընկել (յանկարծակի ձիջով): Կազեա, ճաշ է Թադէուշը:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Նա Եւայի հետ գնացել է անտառ:

ԲՐՕՆԿԱ. (Եանկարծօրէն մտախառն): Անցաւ անտառներով, սարերով, ծովերով... Անցաւ՝ ոտի տակ

տալով Բրօնկային, իր միակ, սիրելի Բրօնկային, այժմ այսպէս լքած Բրօնկային! Դէպի ճաշ!

ԿԱԶԻՄԻՐ (շոյելով նրա ձեռքը): Չըգիտեմ:

ԲՐՕՆԿԱ. Կազեա, Կազեա, չը գիտեմ, երազի մէջ տեսայ, թէ իսկապէս Մակրինան այստեղ էր:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ես նրան պատահեցի միջանցքում:

ԲՐՕՆԿԱ. Հա՛-հա՛-հա՛: Պատահեցիր նրան... Ասա, ինձ, ի՞նչ ես դու:

ԿԱԶԻՄԻՐ. (Խորհրդաւոր կերպով ժպտալով): Հը՛մ... Կարելի է Մակրինայի եղբայրն եմ, որովհետեւ ոչ ոք քեզ այնպէս չի սիրել եւ չի սիրում, ինչպէս ես ու Մակրինան:

ԲՐՕՆԿԱ. Ճիշտ ես ասում, ճիշտ:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ճիշտ է, Մակրինան հեռուից է եկել քեզ մօտ, ես էլ հեռուից եմ եկել՝ որ ասեմ, թէ սիրում եմ քեզ: (Ընդմիջում):

ԲՐՕՆԿԱ. Այո, այո, դու եւ Մակրինան:

6 ԵՐԵԻՈՅԹ

Ներս է գալիս սպասաւորը:

ՍՊԱՍԱԽՈՐ. Տիրուհի, ձիւնը սրբել են:

ԲՐՕՆԿԱ. Ա՛խ, շատ շնորհակալ եմ: Իսկ սառուցի վրայ անցք բացած է:

ՍՊԱՍԱԽՈՐ. Այո:

ԲՐՕՆԿԱ. Իսկ ասել ես, որ ձկնորսներին կանչեն:

ՍՊԱՍԱԽՈՐ. Այո:

ԲՐՕՆԿԱ. Կերոնները պատրաստ են:

ՍՊԱՍԱԽՈՐ. Պատրաստ են, տիրուհի:

ԲՐՕՆԿԱ. Շնորհակալ եմ: Կարող ես գնալ: (Սպասաւորը գնում է):

7 ԵՐԵԻՈՅԹ

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ի՞նչ է նշանակում այդ բոլորը:

ԲՐՕՆԿԱ. Ոչինչ չի նշանակում, գնում եմ ձուկ որսալու... (Բնողական ձեւով): Կազեա, կը դառն ինձ հետ:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Կը գամ ուր որ ցանկաս: (Ընդմիջում):

ԲՐՕՆԿԱ. (յանկարծ ուրախ): Յիշում ես, ինչպէս երէկ եւ առաջի օրը մենք հրաշալի կերպով սահում էինք լճակի վրայ:

ԿԱԶԻՄԻՐ. (Մտախոն նայելով դէպի հեռուն): Յիշում եմ:

ԿԱԶԻՄԻՐ. (Սկզբից արագ, յետոյ աստիճանաբար ծանր): Ինչի դու այդպէս յանկարծ մտածումների մէջ ընկար եւ այդպէս երկար դիտում ես կապոյտ-հեռուն, ձիւնափայլ հեռուն ու այդ սև վարեւահողերը, որ կը

ծածկւի կանաչ աշնանացանով, երբ ձիւնը հալւի,
չքանայ...

ԿԱԶԻՄԻՐ (արծազանքի նման): Երբ ձիւնը՝ հալ-
ւի չքանայ...

ԲՐՕՆԿԱ. Կազեա, դու իսկապէս սիրում ես ինձ:
ԿԱԶԻՄԻՐ. Սիրում եմ!

ԲՐՕՆԿԱ. Բայց չէ՞ որ դու գիտես, որ ես միայն
թաղէնուշին եմ սիրում:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Գիտեմ:

ԲՐՕՆԿԱ. Եւ դու աշնան մաքուր ես, որ կը կա-
րողանայի՞ր արհամարհել իմ փոխադարձ սէրը:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Այո, ես քեզ կատէի, եթէ նոյն իսկ
մի փոքրիկ ակնարկ անէիր քո փոխադարձ սիրոյ
մասին:

ԲՐՕՆԿԱ. Իսկ եթէ ես մի բանի համար քեզ շատ
ու շատ խնդրէի, դու կարո՞ղ կը լինէիր կատարել:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ի՞նչ:

ԲՐՕՆԿԱ. (Հարցական ձեւով): Նոյն իսկ և մին:
(Մի րոպէ լռութիւն: Երկար նայում են
միմեանց):

ԿԱԶԻՄԻՐ. (Մտախոհ): Բոլորը, բոլորը:

ԲՐՕՆԿԱ. (Յանկարծակի): Ո՞րտեղ են սահուկ-
ները:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ի՞նչ պիտի անենք սահուկները:

ԲՐՕՆԿԱ. Ցոյց տալու համար, ցոյց տալու հա-
մար...

ԿԱԶԻՄԻՐ. Լաւ: Ի՞նչպէս կամենաս:

ԲՐՕՆԿԱ. Թող այդպէս լինի:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Հը՛մ... Թող այդպէս լինի:

ԲՐՕՆԿԱ. (սարսափելի կերպով զարնուրած):

Պէտք է կատարւի:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Այո! (Քմծիծաղ է տալիս): Բայց
ինչի՞ հրամայել ես կանչել ձկնորսներին: Ինչի՞ են
պէտք ծառաները և կերոնները:

ԲՐՕՆԿԱ. (Նայում է Կազիմիին): Ճշմարիտ է,
ճշմարիտ! Կարելի է այնպէս անել, որ ոչ ոք չիմանայ:
Հա-հա-հա! Ի՞նչ յիմար միտք! Նրանք կարող են հէնց
վերջին բոպէին փրկել... Հա-հա-հա... Ի՞նչ յիմար կա-
տակերգութիւն է թելադրել ինձ իմ տանջւած սիրտը...
(Զանգահարում է):

8 ԵՐԵՒՈՅԹ

Ներս է գալիս սպասաւորը:

ՍՊԱՍԱՒՈՐ. Ի՞նչ էք հրամայում, տիրուհի:

ԲՐՕՆԿԱ. Ասա, որ այսօր ձկնորսութիւնը չի լի-
նի: Վաղը առաւօտեան, հասկանում ես, վաղը առա-
ւօտեան:

ՍՊԱՍԱՒՈՐ (զարմացած): Բայց ամեն բան ար-
դէն պատրաստ է:

ԲՐՕՆԿԱ. Շատ գեղեցիկ: Բայց մենք ձուկ պիտի
բռնենք վաղը առաւօտեան: Հա-հա, անսովոր ձուկ...

ՍՊԱՍԱՒՈՐ. Ուրեմն կերոններ էլ պէտք չեն:

ԲՐՕՆԿԱ. Դեռ չէ՞ս հասկացել, թէ ինչ եմ ասում:

ՍՊԱՍԱՒՈՐ. Հասկացել եմ, տիրուհի, բայց լճակը
արդէն մաքրած է:

ԲՐՕՆԿԱ. Շատ լաւ:

ՍՊԱՍԱՒՈՐ. Սառոյցի վրայի անցքն էլ պատ-
րաստ է:

ԲՐՕՆԿԱ. Աւելի լաւ:

ՍՊԱՍԱՒՈՐ. Ուրեմն ամեն բան յետաձգէլ:

ԲՐՕՆԿԱ. Ես այդ բանը հազար անգամ կրկնեցի:
(Սպասաւորը՝ գլուխ տալով՝ հեռանում է):

9 ԵՐԵՒՈՅԹ

ԿԱԶԻՄԻՐ. Ուրեմն վճռած է, գնանք!

ԲՐՕՆԿԱ. Գնանք: Զէ՛ որ քեզ համար միևնոյն է
—այնտեղ տիրել, թէ՛ այստեղ: (Հիստէրիքական ծի-
ծաղ):

ԿԱԶԻՄԻՐ. Բոլորովին միևնոյն է: Եւ վերջապէս
իմ անձնաւորութիւնը կատարելապէս կը համոզէ ամեն-
քին, որ երկուսս պատահամբ ենք ընկել լճակի մէջ!
(Ծիծաղում են):

ԿԱԶԻՄԻՐ. Նոյն իսկ կարեւր չը կայ կտակ գրելու...

ԲՐՕՆԿԱ. (Նեարդորէն պատրաստում է): Հա-
հա-հա!... առանց կտակի, առանց կտակի... Դու ար-
դէն պատրաստ ես:

ԿԱԶԻՄԻՐ. Վաղուց պատրաստ եմ:

ԲՐՕՆԿԱ. Գնանք, ուրեմն գնանք... (Նայում է
շուրջը, հայեացքով կարծես հրաժեշտ է տալիս շրջա-
պատին. սպա դուրս են գնում):

10 ԵՐԵՒՈՅԹ

Բեմը սի րոպէ դատարկ է: Ներս է
գալիս Մակրինան եւ գնում է բոլոր ան-
կիմները:

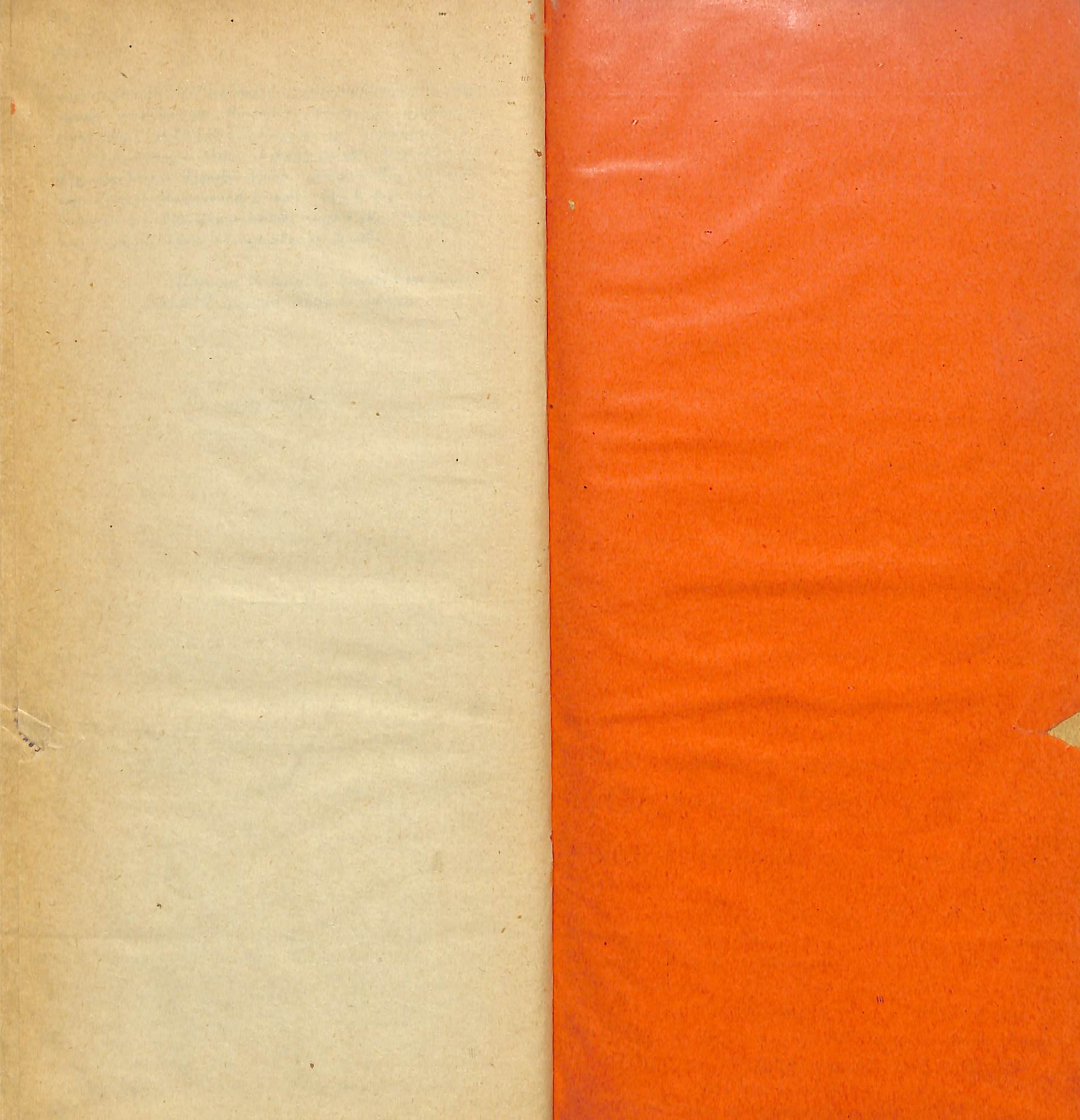
ՄԱԿՐԻՆԱ. Գնացել են, արդէն գնացել են... Իմ
հունձը... մէկին տարել էի ձեռքերով գրկած... հիմա
էլ միւսին... (Հանդարտ շրջում է սենեակի բոլոր կող-
մերը, ապա՝ մօտենում է օսմաննան բազմոցին): Այս-
տեղ էր նստում իմ չքնաղ, իմ ձերմակ աղանեակը...
Այստեղ... ես նրան ամենից շատ էի սիրում... (Շարու-
նակում է շրջել սենեակում, շօշափելով կարասիները).
Այստեղ... Այստեղ էր իմ աղանեակը թաքցնում իր

արցունքները... (Մօտենում է բազկաթոռին): Հէնց
այսօր առաւօտեան Բրօնկան նստել էր այստեղ...
Բրօնկան... Բրօնկան... Բայց էլ չի վերադառնայ...
չի վերադառնայ... Այն գեղեցիկ բազէն նոյնպէս չի
վերադառնայ... Այդպէս պիտի լինէր... Մօր դժգոյն
ուրականը թափառում է տան մէջ և կանչում է ..
կանչում է... Չեն վերադառնայ, այլևս չեն վերադառ-
նայ երբէք... Հիմա ես այստեղ կը մնամ...

Անշարժ նստում է. կարծես սառչում,
արձան է կտրում տեղն ու տեղը):

ՎԱՐԱԳՈՅՐ

1883 Երեսնամեակ Ադրիւրի 1912

Բացւած է 1912 թ. բաժանորդագրութիւնը

XXX
ՏԱՐԻ

ԱՂԲԻԻՐ ԵՒ ՏԱՐԱԶ

XXIII
ՏԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԶԱՆԴԷՍԵՐԻ

Հրատարակուած են ճոխ, բազմաբովանդակ, մասնակցութեամբ մեր և եւրոպական յայտնի գրականագէտների, մանկավարժների և արւեստագէտների:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲՆԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ՍՏԱՆՈՒՄ ԵՆ.

- I. ԱՂԲԻԻՐ պատկերազարդ ամսագիրը «ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ» յաւելւածով:
- II. ՏԱՐԱԶ պատկերազարդ հանդէսը «ԹԱՏՐՈՆ և ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ» յաւելւածով:
- III. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ ամսաթերթը:
- IV. ԱՂԲԻԻՐԻ ԱԿՈՒՆՔ V և VI պրակներ.
- V. ՕՐԱՑՈՅՑ-ԱՂՄԱՆԱԽ 1913 թ.
- VI. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ:
- VII. ԿՈՆԴԱԿԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ ԳԻՒՂՈՒՄ, բազմագոյն հրաշագեղ պատկեր, պատրաստուած Եւրոպայում:
- VIII. Հայոց ապագայ ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ մեծադիր պատկերը:
- IX. MONA LISA (Ջիակոնդա) Լուվրի մուգէից գողացւած տիեզերահռչակ հիասքանչ նկարի իսկական պատճէնը, հոյակապ զարդ ամենափարթամ դահլիճի:
- X. Մեծն Նապօլէօն I և հայոց Լևոն վերջին թագաւոր:
Նապօլէօն Բօնապարտի մանկութիւնը պատկերներով:
ԵՐԵՄՆԱՄԵԱՅ ԱՂԲԻԻՐԸ, souvenir.

Այս քոչորի տարեկան բաժանորդագիւնը
10 ռ., արտասահմ. 18 ռ. կամ 50 ֆր

Դպրոցական աշակերտների համար

Ադրիւր տարեկան 2 ռ.

ԱՂԲԻԻՐ և ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ տարեկան 3 ռ.

ԱՂԲԻԻՐ, ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ և ՏԱՐԱԶ առանց յաւելւածների, պրէմիաների և թատրոն երաժշտութեան տարեկան 4 ռ.

Ադրիւր, Առողջապահ, Տաւազ, քոչոր յաւելւածներով և պրէմիաներով 5 ռ. (արտասահման 10 ռ.)

Ապառիկ և մաս-մաս բաժանորդագրութիւն չի ընդունուում

Հասցէն՝ Тифлис, Редакция „АГБЮР“ կամ „ТАРАЗ“.
Tiflis, (Caucase) Direction Agbür կամ Taraz.

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0321143

16.062

891.85
7-72